

NATO Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora

Peradin, Gordan

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:345246>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

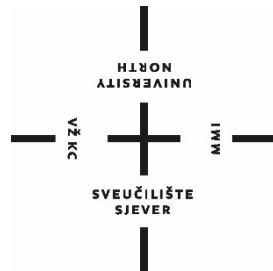

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE SJEVER
SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN

DIPLOMSKI RAD br. 219/PE/2018

NATO
Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora

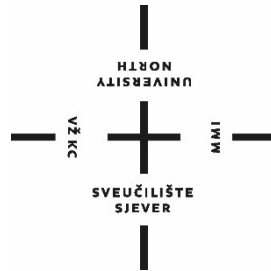
Gordan Peradin

Varaždin, ožujak 2018.

SVEUČILIŠTE SJEVER

SVEUČILIŠNI CENTAR VARAŽDIN

Studij: Poslovna ekonomija – Međunarodna trgovina

DIPLOMSKI RAD br. 219/PE/2018

NATO

Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora

Student:

Gordan Peradin, 0369/336D

Mentor:

doc. dr. sc. Petar Kurečić

Varaždin, ožujak 2018.

Prijava diplomskog rada

studenta IV. semestra diplomskog studija
Poslovna ekonomija

IME I PREZIME STUDENTA	Gordan Peradin	MATIČNI BROJ	0369/336D
NASLOV RADA	NATO Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	NATO North Atlantic Treaty Organization		
KOLEGIJ	Ekonomika i politika međunarodne razmjene		
MENTOR	doc. dr. sc. Petar Kurečić		
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. prof. dr. sc. Ante Rončević 2. prof. dr. sc. Anica Hunjet 3. doc. dr. sc. Petar Kurečić 4. prof. dr. sc. Goran Kozina		

VŽKC

MMI

Zadatak diplomskog rada

BROJ 219/PE/2018

OPIS

U ovom diplomskom radu govorit će se o povijesti NATO-a, svrsi njegove uspostave te načinu djelovanja uspostavljene sigurnosti, u Europi i u svijetu. Prikazat će se način na koji NATO djeluje u vođenju svoje obrambene i sigurnosne politike uključujući transatlantsku suradnju. Usporediti će se razdoblje i ponašanje NATO-a za vrijeme Hladnog rata i u posthladnoratovskom razdoblju promatrajući pritom uspješnost uključivanja u članstvo bivših postkomunističkih i sovjetskih država nakon ukidanja Varšavskog pakta i prestankom postojanja SSSR-a. Bit će riječi i o perspektivi NATO-a nakon Hladnog rata, međusobnoj suradnji i daljnjim odnosima s Ruskom Federacijom te mogućnosti izbijanja međusobnih konflikata između dviju strana posebice nakon rata u Gruziji i Ukrajini. Ukazat će se na savezništvo i jedinstvo unutar Saveza putem prikazivanja moći kroz mobiliziranost vojske te izvođenjem vježbi, a sve u interesu smanjenja mogućnosti izbijanja novog hibridnog rata. SAD se pritom prikazuje kao nacija koja ulaže najviše u svoj obrambeni sustav, stavljajući pritom sebe na poziciju lidera i svojevrsnog koordinatora unutar Saveza, vodeći pritom politiku stalnog i kontroliranog usavršavanja i raspoređivanja snaga i ostalog obrambenog sustava unutar granica svojih članica i zemalja partnera.

Rad obuhvaća sve važnije relevantne činjenice zbog čega NATO nakon ukrajinske krize i krize na Baltiku mijenja svoje stavove i poglede o daljnjem širenju na istok. Svrha ovog rada je ukazati na sadašnje stanje NATO-a, a zadatak rada je potkrijepiti činjenicama njegovu promjenjivu ulogu nakon krize u Ukrajini, uključujući pritom čimbenike koji utječu na trenutačnu situaciju u srednjoj i istočnoj Europi, točnije na Baltiku. Rad se temelji na proučavanju stručne literature i znanstvenih radova koristeći pritom i ostale razne dostupne izvore.

U VARAŽDINU, DANA

15.03.2018.

Petar Kurečić

DIR 01 PE

SAŽETAK

Odnos NATO saveza i SSSR-a za vrijeme Hladnog rata bio je pun tenzija i napetog stanja gdje je svjetsko stanovništvo strepilo zbog mogućeg sukoba SAD-a i Rusije što bi dovelo do pojave novog svjetskog rata. Osnivanje Varšavskog pakta podijelio je Europu na dva dijela: zapadni i istočni blok, kapitalistički i socijalistički blok, koji su svojim različitim političkim stavovima imali drugačija sredstva korištenja za postizanje ekonomskih prednosti i uspostavu društvenog zadovoljstva. Ključna uloga Saveza cijelo to vrijeme ostaje osiguranje od obrane zemalja članica i jačanje sigurnosti Euroatlantskog područja kao cjeline. Raspadom SSSR-a i prestankom Hladnog rata odnos dviju strana počinje međusobnim povjerenjem i jačanjem savezništva kroz zajedničke pregovore i suradnju. Širenjem NATO saveza Ruska Federacija osjeća prijetnju svojeg suvereniteta i ugroženost svih svojih državljana stoga provođenjem vlastitih političkih uvjerenja stvara sliku o sebi kao velikoj svjetskom sili. Prekretnica u odnosima NATO saveza i Rusije smatra se Rusko gruzijski rat a kao nedvojbeno najveća prijetnja svjetskom miru i danas se spominje ukrajinska kriza. Tenzije koje su se stvorile krizom u Ukrajini preselile su se i sjevernije, točnije na područje Baltika što rezultira strahom od mogućeg ponavljanja scenarija i na tom području. Stoga sveopća mobilizacija NATO trupa usmjerava se na područje Baltika kako bi se prikazala spremnost i suradnja svih njenih članica.

Ključne riječi: *NATO, Hladni rat, Ukrajinska kriza, Baltik, Ruska Federacija*

ABSTRACT

The relationship between the NATO alliance and the USSR during the Cold War was full of tensions and tense relations where the world population was trembled because of the possible conflict between the United States and Russia, where once again the world would be in the war. The establishment of the Warsaw Pact divided Europe into two parts: the Western and Eastern bloc, the capitalist and socialist block, who had different means of using dissimilar political attitudes to achieve economic advantage and establish social satisfaction. The key role of the Alliance throughout this time remains to ensure the defence of all member states and the strength to secure all of the Euro-Atlantic area. With the collapse of the USSR and the end of the Cold War, the relationship between the two sides begins with mutual trust and the strengthening of the alliances through joint negotiations and cooperation. With the spreading of the NATO alliance, Russian Federation feels the threat of its sovereignty and the endangerment of all its citizens, therefore, the implementation of their own political beliefs creates an image of itself as a country with great world power. The turning point in relations between the NATO alliance and Russia is considered the Russian Georgian war and as undoubtedly the biggest threat to world peace today is mentioned the Ukrainian crisis. Tensions that have been created by the crisis in Ukraine have moved to the north, specifically in the area of the Baltic, resulting in fear of a possible repetition of the scenario in this area. Therefore, mobilization of NATO troops focuses on the area of the Baltic to show the readiness and cooperation of all its members.

Keywords: NATO, Cold War, Ukraine crisis, Baltic, Russian Federation

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. NATO	2
2.1. Povijest NATO-a	4
2.2. Uloga i zadaće NATO-a.....	7
2.3. Europska sigurnost i NATO.....	9
2.4. Posthladnoratovsko razdoblje	12
2.5. Utjecaj suvremene ekonomske krize na NATO	14
3. NACIONALNA SIGURNOST I ULOGA NATO-A	16
3.1. Nacionalna sigurnost.....	16
3.2. Dimenzije sigurnosti.....	17
3.3. Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske.....	21
4. ODNOS NATO SAVEZA I RUSKE FEDERACIJE	24
4.1. Varšavski pakt kao protuteža NATO-u	25
4.2. Međuprostor NATO-a i Ruske Federacije.....	27
4.3. Značaj ulaska država Srednje Europe u NATO	30
4.3.1. Formiranje Višegradske skupine	32
4.4. Ukrajinska kriza	33
4.5. Zaoštavanje odnosa na području Baltika	36
5. NATO - VOJNI SAVEZ ZA BUDUĆNOST	40
5.1. Trenutačna situacija u srednjoj i istočnoj Europi	41
5.2. Uloga NATO-a u daljnjem održavanju stabilnosti	45
6. ZAKLJUČAK	47
7. LITERATURA.....	48

1. UVOD

Sigurnost u svijetu tijekom prošlog stoljeća sve više se počela promatrati u međunarodnom kontekstu. U tom smislu počinju i sve veća okupljanja država oko zajedničkih sporazuma kojima je cilj jačanje sigurnosti i ekonomske moći. NATO je nastao kao posljedica ugroženosti zapadnih država od strane SSSR-a te je glavna zadaća ovog udruženja bila ojačati zapadne države.

U ovom radu će se govoriti o perspektivi NATO-a nakon Hladnog rata, i daljnjim odnosima sa Ruskom Federacijom. Govorit će se o nastajanju sve većih tenzija, što je ishod širenja NATO saveza na istok te stvaranju određenog državnog međuprostora između dviju velikih vojnih sila, prostora koji Rusija vanjskom i ekonomskom politikom čvrsto pokušava zadržati pod svojom kontrolom. Pojavom ekonomske krize javljaju se i sve veći problemi unutar NATO saveza, posebice kod manjih članica, što je rezultat smanjenje izdvajanja proračuna za obranu koji dovodi do oslabljenja obrambenog sustava.

Predočit će se sve važnije relevantne činjenice zbog čega NATO nakon ukrajinske krize i krize na Baltiku mijenja svoje stavove i poglede o daljnjem širenju na istok i ukazat će se na sve ključne čimbenike koji utječu na trenutačnu situaciju u srednjoj i istočnoj Europi.

2. NATO

Organizacija Sjevernoatlantskog sporazuma predstavlja savez 29 država iz Sjeverne Amerike i Europe koje su se obvezale da će ispunjavati odrednice Sjevernoatlantskog sporazuma potpisanog u Washingtonu 4. travnja 1949. godine. NATO su osnovale Belgija, Danska, Island, Luksemburg, Norveška, Ujedinjena Kraljevina, Kanada, Francuska, Italija, Nizozemska, Portugal i Sjedinjene Američke Države, a savezu je s vremenom pristupilo još sedamnaest europskih država.

(URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/drzave-clanice-saveza/>, 12.01.2018.)

Međunarodna je organizacija vojno-političke prirode kojoj pravni temelj potvrđuje svako pravo nezavisne države na samostalnu ili zajedničku obranu. Najvažnije tijelo za donošenje odluka NATO-a jest Sjevernoatlantsko vijeće, u kojem su zastupljeni predstavnici svih članica Saveza na razini veleposlanika, ministara te šefova država i/ili vlada. Svaka zemlja članica sudjeluje ravnopravno u procesu odlučivanja bez obzira na veličinu, politički, vojni ili ekonomski značaj.

NATO samostalno nema operativne oružane snage, već one koje mu pružaju članice ili partneri u svrhu određenih misija. Jedna od najvažnijih uloga je biti katalizator kod stvaranja snaga koje bi zadovoljile zahtjeve i omogućile članicama sudjelovanje u upravljanje krizom gdje one samostalno ne bi mogle. Suradnja se produbljuje s drugim međunarodnim organizacijama pogotovo s Europskom unijom gdje se pokušava stvoriti strateško partnerstvo. Savez čuva zajedničke vrijednosti, poput, demokracije, slobode pojedinca, vladavine zakona te mirno rješavanje sukoba. Temeljne zadaće su: (URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 12.01.2018.)

- obrana
- upravljanje krizom
- kooperativna sigurnost.

Jedna od vodećih aktivnosti u NATO-u je planiranje za slučaj civilnih izvanrednih stanja gdje Savez pruža potporu civilnim strukturama. NATO ima Euroatlantsko središte pod nazivom EADRCC¹ koje u izvanrednim stanjima rukovodi katastrofama, djeluje od 0-24 sata, a uključuje 29 saveznika. U svojoj koordinacijskoj ulozi za odgovor NATO-a i zemalja partnera, EADRCC ne samo da vodi napore za upravljanje posljedicama, nego služi i kao alat za razmjenu informacija o pomoći kroz organizaciju seminara. Na njima se raspravlja o lekcijama iz NATO-koordiniranih operacija odgovornih za katastrofe i vježbe. Redovite velike vježbe katastrofa organizirane su u različitim zemljama sudionicama za praksu, pružanje obuke za lokalne i međunarodne sudionike, izgradnju vještina i sposobnosti interoperabilnosti te iskorištavanje iskustva i naučenih lekcija za buduće operacije. U slučaju katastrofe koja zahtijeva međunarodnu pomoć, individualni saveznici NATO-a i partneri odlučuju o tome hoće li pružiti pomoć, na temelju informacija dobivenih od EADRCC-a.

Centar prati pomoć (uključujući i pomoć drugih međunarodnih organizacija i aktera), pomoć koju je prihvatila pogođena zemlja, datumi isporuke i još uvijek potrebna pomoć (ili ažuriranja zatražene pomoći), kao i situacija na terenu. Te se informacije šalju NATO-u i zemljama partnerima u obliku izvješća o stanju, a objavljuju se i na internetskoj stranici EADRCC-a. Centar se nalazi u sjedištu NATO-a u Bruxellesu, Belgija. Osoblje su članovi NATO-a i zemalja partnera i članovi Međunarodnog osoblja. Centar blisko surađuje s UN OCHA-om², NATO-ovim vojnim vlastima (NMAs³) i drugim relevantnim međunarodnim organizacijama. Tijekom stvarne katastrofe, EADRCC se privremeno može proširiti dodatnim osobljem NATO-a i delegacija partnera NATO-u ili međunarodnog civilnog i vojnog osoblja NATO-

¹Euroatlantsko središte za usklađivanje odgovora na katastrofe.

²OCHA je dio Tajništva Ujedinjenih naroda zadužen za okupljanje humanitarnih aktera kako bi se osigurao koherentan odgovor na hitne slučajeve.

³ Vojna tijela NATO-a.

a.(URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_117757.htm?selectedLocale=en, 14.01.2018.)

2.1. Povijest NATO-a

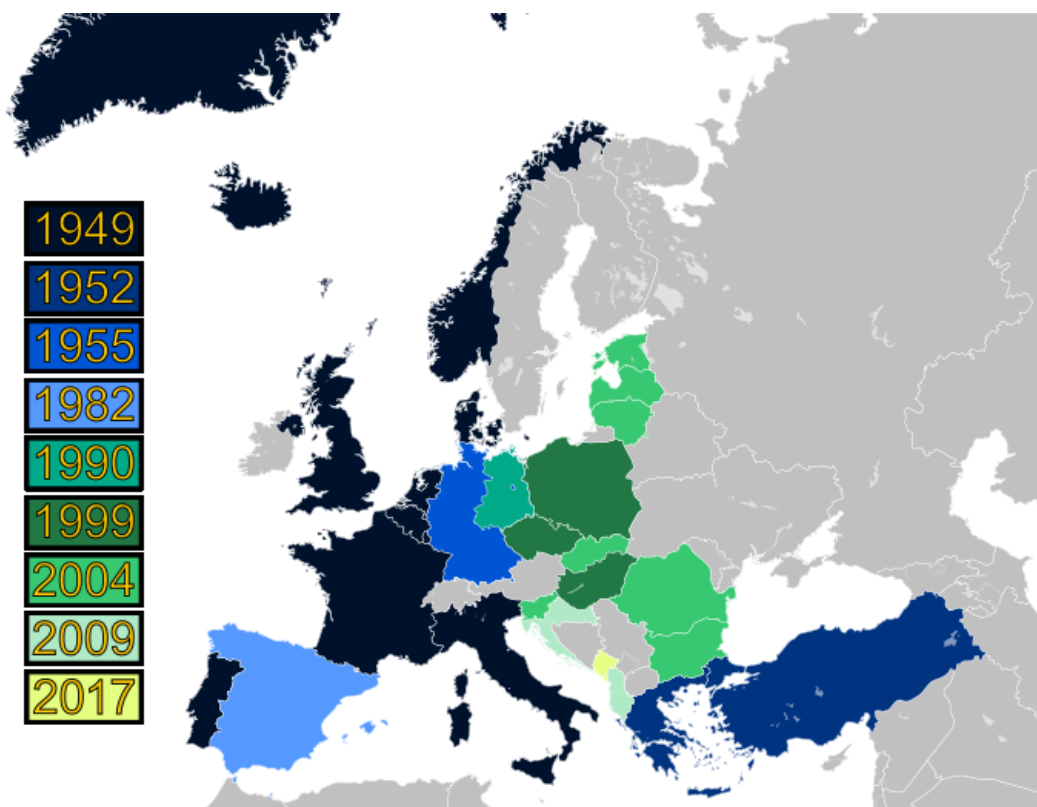
U periodu od 1945. do 1949. godine zapadnoeuropske zemlje te njihovi sjevernoamerički saveznici bili su suočeni s velikom potrebom za ekonomskom obnovom te su sa zabrinutošću promatrali ekspanzionističku politiku i metode SSSR-a. Iako su zapadne države smanjile vojnu infrastrukturu i demobilizirale vojne snage, zabrinutost se nije smanjivala, a razlog tome je što je sovjetsko vodstvo namjeravalo sačuvati vlastitu vojnu silu u punoj snazi. Sovjetska vojna moć u Europi bila je na vrhuncu i sa golemom vojnom snagom Zapad joj se nije mogao suprotstaviti konvencionalnim sredstvima. (Vukadinović i ostali, 2007: 51). Nadalje, vidjelo se da apeli za poštivanje Povelje Ujedinjenih naroda i poštivanje međunarodnog dogovora postignutog na kraju Drugog svjetskog rata nisu bili garancija nacionalnoj sigurnosti. Nametanje nedemokratskih oblika vlasti i suzbijanje učinkovite opozicije te osnovnih ljudskih i građanskih prava i sloboda u velikom broju srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja, ali i u ostalim dijelovima svijeta, pojačalo je strahove. (URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf>, 15.01.2018.)

Brojna dramatična i politička događanja između 1947. i 1949. godine doveli su do prekretnice. Navedeni su događaji uključivali izravne prijetnje suverenosti Norveške, Grčke, Turske i drugih europskih zemalja, državi udar u Čehoslovačkoj u lipnju 1948. kao i ilegalnu blokadu Berlina. Pet zapadnoeuropskih zemalja (Belgija, Francuska, Luksemburg, Nizozemska i Ujedinjeno Kraljevstvo) potpisale su u ožujku 1948. godine Buxelleski sporazum s namjerom razvoja zajedničkog obrambenog sustava, ali i poradi jače suradnje čiji je cilj bio otpor ideološkim, političkim i vojnim prijetnjama njihovoj sigurnosti. To je bio prvi korak u poslijeratnoj rekonstrukciji zapadnoeuropske sigurnosti i značio je osnivanje Obrambene organizacije

Zapadne unije. Nadalje, to je bio i prvi korak prema potpisivanju Sjevernoatlantskog sporazuma te prema osnivanju Sjevernoatlantskog saveza. Slijedili su pregovori sa SAD-om i Kanadom o osnivanju jedinstvenog Sjevernoatlantskog saveza koji će se temeljiti na garancijama o sigurnosti i uzajamnim obvezama Europe i Sjeverne Amerike. Potpisnice ovog sporazuma pozvale su Dansku, Island, Italiju, Norvešku i Portugal da postanu sudionicima navedenog procesa. Pregovori su doveli do potpisivanja Washingtonskog sporazuma u travnju 1949. te je na taj način uveden jedinstveni sigurnosni sustav koji je bio utemeljen na partnerstvu 12 država. Grčka i Turska su potpisale Sporazum 1952., Njemačka se Savezu pridružila 1955., a Španjolska je postala članicom 1982. Češka Republika, Mađarska i Poljska pridružile su se Savezu 1999., Bugarska, Estonija, Latvija, Litva, Rumunjska, Slovačka i Slovenija službeno su postale članicama Saveza 2004. godine. (URL:<https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf>, 15.01.2018.

Hrvatska i Albanija Savezu su pristupile 2009. godine dok je Crna Gora tek prošle godine postala punopravna članica Saveza što ukupno broji 29 zemalja članica. Kandidati za članstvo su Bosna i Hercegovina i Makedonija.

Slika 1: Proširenja NATO saveza u Europi

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/NATO#/media/File:History_of_NATO_enlargement.svg,
14.01.2018.

Od najranijih godina svojega postojanja, cilj NATO-a je bio razviti postupak obrambenog planiranja i vojne sposobnosti, a što je Savezu bilo potrebno da bi imao mogućnosti ispuniti obveze zajedničkih obrambenih operacija iz članka 5. Washingtonskog sporazuma. No, NATO je donio odluke i o operacijama izvan teritorija zemalja članica, a s ciljem sprječavanja širenja sukoba i opasnosti od destabilizacije ostalih zemalja u regiji, a što se odnosi na članice NATO-a i zemlje partnere. Također, Savez je poduzeo niz mjera za razvijanje sposobnosti reguliranja u kriznim situacijama na područjima izvan teritorija NATO-a. (URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/Part2.pdf>, 16.01.2018.)

2.2. Uloga i zadaće NATO-a

Osnovna uloga NATO-a je očuvati mir i sigurnost političkim i vojnim putem u zemljama članicama Saveza. U političkom smislu NATO promiče demokratske vrijednosti i suradnju oko sigurnosnih i vojnih pitanja, a s ciljem izgradnje povjerenja i poradi dugoročne prevencije konflikta. Vojna uloga NATO-a usmjerena je na mirno rješavanje sporova. U slučaju kada diplomatski naponi ne uspiju, upravljanje krizom se provodi vojnim snagama, a oružani napad na jednu ili više zemalja članica znači oružani napad na sve članice Saveza. Navedena vrsta akcije može se provesti i pod mandatom UN-a, samostalno ili u suradnji s drugim državama i međunarodnim organizacijama.

Nadalje, NATO čuva zajedničke vrijednosti saveznica, a koje uključuju demokraciju, slobodu pojedinca, vladavinu zakona i mirno rješavanje sukoba te promiče navedene vrijednosti diljem euroatlantskog područja. Također, NATO služi kao forum za raspravu državama iz Europe i Sjeverne Amerike o sigurnosnim pitanjima od općeg značaja te je usmjeren na poduzimanje zajedničkih mjera vezanih uz traženje odgovora na ta pitanja. Transatlantski odnosi sjevernoameričkih i europskih članica Saveza temelj su NATO-a, a razlog tome je što navedene zemlje dijele iste osnovne vrijednosti i interese te su predane očuvanju demokratskih načela i na taj način čine sigurnost Europe i Sjeverne Amerike nedjeljivom. NATO se obvezao na obranu zemalja članica u slučaju agresije ili opasnosti od agresije. (URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 17.01.2018.)

Strateški koncept NATO-a iz 2010. godine kao temeljne zadaće NATO-a ističe kolektivnu obranu, upravljanje krizama i kooperativnu sigurnost. Tijekom pet desetljeća nakon Drugog svjetskog rata Savez je uspješno spriječio eskalaciju Hladnog u „vrući“ rat. Pod NATO-ovim sigurnosnim okriljem stanovništvo europskih zemalja, Kanade i SAD-a ima prednosti demokratskog izbora, vladavine prava i gospodarskog rasta. Uloga odvratanja Saveza utemeljena je na odgovarajućoj poveznici nuklearnih i konvencionalnih

sposobnosti, a one su temeljni element NATO-ove strategije. U isto vrijeme, države članice su posvećene kontroli naoružanja, razoružanju i neproliferaciji oružja za masovno uništenje.

Savez je često djelovao kako bi podržao međunarodni mir i sigurnost. Godine 1995. dao je svoj doprinos završetku rata u Bosni i Hercegovini i implementaciji mirovnog sporazuma, 1999. je pomogao u zaustavljanju masovnih ubojstava i protjerivanju na Kosovu, ali, isto tako, pomogao je i u brojnim operacijama u državama Trećeg svijeta. Od 2003. godine NATO-ova nazočnost pod mandatom UN-a pomogla je osigurati da Afganistan ne postane sigurno utočište za teroriste, a 2011. NATO je proveo UN-ov mandat za zaštitu stanovništva Libije. Od 2009. do 2016. NATO-ovi brodovi i zrakoplovi patrolirali su morima ispred Roga Afrike, a što je bilo dio većih međunarodnih napora u borbi protiv pomorskog piratstva. (URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 20.01.2018.)

Od 2016. godine NATO podržava akcijama vezanim uz rastuću migrantsku krizu u Europi. Brodovi NATO-a doprinose kroz obavještajnu djelatnost, nadzor i izviđanje te na taj način podržavaju međunarodne napore za zaustavljanjem trgovine ljudima i nezakonitih migracija u Egejskom moru. Više puta snage NATO-a dostavile su potrebnu pomoć, uključujući i SAD-u, nakon uragana Katrina te Pakistanu nakon potresa u listopadu 2005. godine.

Prijetnje kao što su terorizam, piratstvo, proliferacija oružja za masovno uništenje i kibernetičko ratovanje danas su prepoznate kao velike ugroze. NATO je razvio globalnu mrežu sigurnosnih partnera koja uključuje više od 40 država svijeta, kao i međunarodne organizacije uključujući EU, UN, OESS i Afričku uniju. Osim partnera koji sudjeluju u NATO-ovim misijama i operacijama, Savez je razvio široku mrežu partnerstva: uključujući Euroatlantsko vijeće za suradnju, Mediteranski dijalog, Istanbulsku inicijativu za suradnju te brojne druge partnere diljem svijeta, poput, Australije, Japana i

Južne Koreje. (URL: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 22.01.2018.)

Politika „otvorenih vrata“ NATO-a jedna je od temeljnih politika Saveza. Naime, svaka europska država koja može doprinijeti sigurnosti i načelima Saveza može biti pozvana da mu se pridruži. Međutim, država sama treba odlučiti da li želi zatražiti članstvo.

2.3. Europska sigurnost i NATO

Europsku sigurnosnu politiku na početku posthladnoratovskog razdoblja zamislili su ministri vanjskih poslova NATO-a kao strukturu s tri stupa: NATO, proces europske integracije i OEES⁴. Izgled suradnje NATO-a i OEES-a te suradnje obje organizacije s Europskom unijom podignuti su početkom ovog stoljeća na višu razinu. Odnosi NATO-a i OEES-a regulirani su Platformom za suradničku sigurnost koja je dogovorena na Istanbulsom summitu OEES-a 1999. U nadolazećem razdoblju najvažniji odnos za NATO je onaj s Europskom unijom koja želi poboljšati svoju sigurnost. Razvoj europske sigurnosne i obrambene politike trebao bi ojačati sposobnost NATO-a i EU-a za upravljanje krizama. (Kurečić, 2011: 156).

Najveći pomak u odnosima Europske unije i NATO-a predstavlja Deklaracija EU-NATO o Europskoj sigurnosnoj i obrambenoj politici (ESDP) usvojena u prosincu 2002. u Kopenhagenu čime je suradnja otvorena i proširena na brojnim područjima, a izvedena je i operacija Concordia u Makedoniji te je to predstavljalo prvi razmještaj snaga EU-a. EU je, također, preuzela i misiju NATO-a u BIH te je preuzela i misiju policijskih snaga na Kosovu. Sve ove misije pomažu daljnjoj uspostavi i primjeni sporazuma Berlin plus koji se tiču suradnje usvojenih u travnju 2003. godine.

⁴ Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (*Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE*).

Članice NATO-a i EU-a predane su dugoročnom strateškom partnerstvu EU-a i NATO-a. Europska unija razvija Europsku sigurnosnu i obrambenu politiku kao važan element svoje vanjske politike kako bi svoj velikoj ekonomskoj moći dodala jednu veću dozu vojne važnosti. Ona je više usmjerena na prijetnje koje predstavljaju ekstremizam, migracije i organizirani kriminal, tj. na borbu protiv njihovih uzroka novijim instrumentima. Vojni element ESDP-a pomaže u uspostavljanju ravnoteže ovog pristupa i u omogućavanju Europskoj uniji u postizanju većih mogućnosti djelovanja. (Kurečić, 2011: 156).

Kao rezultat operacija u bivšoj Jugoslaviji, Europska unija i NATO učinkovito surađuju u skladu sa sporazumima Berlin plus, prema kojima EU ima pristup kapacitetima NATO-a. No, usprkos suradnji dio analitičara smatra da bi dvije organizacije mogle postati suparnici. U Europi mnogi misle da je lepeza višedimenzionalnih instrumenata koje žele ugraditi u vanjsku politiku Europske unije mnogo prikladniji način za odgovaranje na suvremene sigurnosne izazove, nego pristup koji se temelji na vojnoj moći.

Ako se navedeno uzme u obzir, tada je strateški konsenzus u Europskoj uniji i NATO-u vrlo sličan. Većina članica EU-a želi Europu koja bi postala jača te kako bi bila bolji i utjecajni partner SAD-u. Proširenje Europske unije neprekidno pojačava i inače vrlo bitno pitanje zaštite vanjskih granica Europske unije, načina njihove zaštite i rasporeda snaga koje bi ih trebale štiti.

NATO i Europska sigurnosna i obrambena politika trebali bi se simultano razvijati i u budućnosti. Iako su temelji transatlantskog partnerstva čvrsti, u budućnosti će razlike između SAD-a i Europe u pitanjima sigurnosne i obrambene politike utjecati na budući odnos NATO-a i ESDP-a. Duga povijest transatlantskih odnosa na području obrane i sigurnosti je ono što se ne može izbrisati. Kroz devedesete godine prošlog stoljeća političke rasprave vodile su se oko pitanja u kojoj mjeri europska sigurnosna i obrambena politika treba biti vezana uz NATO, odnosno da li se treba razvijati u njegovim okvirima. (Kurečić, 2011: 157).

Amsterdamskim ugovorom iz 1997. godine Europska unija je usvojila Petersberške ciljeve koje su prije priznavale samo članice Zapadnoeuropske unije (WEU). Navedeni ciljevi uključuju humanitarne operacije, mirovne misije, zadatke u upravljanju krizama kao što je, primjerice, stvaranje mira. Na samitu u Kolnu Europska unija je odlučila razviti sposobnosti koje su potrebne za zajedničku europsku sigurnosnu i obrambenu politiku. U Kopenhagenu je 2002. godine deset država pozvano u članstvo Europske unije. Potpisan je sporazum o suradnji između Europske unije i NATO-a. Preobrazba NATO-a i razvoj ESDP-a doveli su do razvoja procedura, sporazuma i zapovjednih struktura koje bi u budućnosti mogle biti prijetnja dugoročnom odnosu dviju organizacije. Ako se ovi problemi ne riješe, mogu se samo povećati proširenjem Europske unije i NATO-a.

Jedna od najvažnijih točaka u raspravi o razvoju NATO-a i ESDP-a je sve veća razlika između američkih i europskih vojnih sposobnosti. Nadalje, identificiran je i problem kako pomiriti sve veće razlike u percepciji opasnosti, tj. sigurnosnih izazova između Europe i SAD-a. Razvoj NATO-a i ESDP-a u budućnosti će ovisiti o prirodi prijetnji koje će se prepoznati te o načinu na koji članice obje organizacije reagiraju na njih. Problemi donošenja odluka i raspodjele troškova, također, će testirati otpornost odnosa NATO-a i ESDP-a. Nadalje, Kurečić (2011: 158) smatra da „postoje i problemi neravnoteže američkog i europskog sigurnosnog odnosa te problemi koji priječe interoperabilnost NATO-a i EU-a“.

Najveći problem suvremenog NATO-a ostaje to što njegova korisnost i svrha, a što se posebno odnosi na vojna pitanja, više nisu percipirani kao datost od strane članica. Postoje dva čimbenika. Prvi je da SAD više ne vidi NATO kao instituciju koju bi izabrao za izvođenje vojnih operacija pa čak ni pod vlastitim zapovjedništvom. Ovo je postalo jasno nakon akcije na Kosovu koja je bila iskustvo u kojem američka vojska „nije uživala“.

Drugi je čimbenik pod velikim utjecajem prvog. Naime, Europljani su sve više skeptični prema stavljanju svojih snaga pod zapovjednu strukturu u kojoj je SAD dominantan. Ako se ovi trendovi nastave, NATO će biti u opasnosti da

postane neprikladan jer ne će odgovarati strukturi transatlantskih odnosa koja je rezultat američkog odvajanja od Europe i nove europske strateške i političke odlučnosti.

Ovakav stav nije poželjan poradi toga što je NATO potreban poradi činjenice da Amerikanci i Europljani jedni druge trebaju na vojnom području. Međutim, NATO u sadašnjem obliku nikako nije atraktivan ni za jednu stranu. Postoji veliki prostor i potreba za njegovom promjenom, a s ciljem da postane instrument održavanja i promicanja vojne povezanosti Europske unije i SAD-a. NATO se treba suočiti i prilagoditi novim odnosima između SAD-a i Europske unije jer bi u protivnom mogao izgubiti na važnosti. (Kurečić, 2011: 162).

2.4. Posthladnoratovsko razdoblje

Od ranih 90-tih Savez je neprekidno radio na izgradnji odnosa suradnje s Rusijom na područjima od zajedničkog interesa te težio prema strateškome partnerstvu. NATO je znao da bez suradnje sa Rusijom nema euroatlantske niti globalne sigurnosti stoga je Rusija bila tretirana kao privilegirani partner kojoj je i dato usmeno obećanje da neće dolaziti do daljnjeg proširenja na istok. Kao jedina četiri stvarna kandidata bile su spominjane samo države Višegradske skupine.

Nakon ulaska Rusije u Euroatlantsko partnersko vijeće i Partnerstvo za mir, NATO i Rusija su 1997. godine potpisali Temeljni akt o zajedničkim odnosima, suradnji i sigurnosti. Taj odnos su unaprijedili i stvaranjem Vijeća NATO-Rusija 2002. godine. Time su postavljeni temelji za razvijanje stabilnog partnerstva i suradnje s ciljem učvršćivanja sigurnosti i stabilnosti u euroatlantskom prostoru.

NATO mijenjanjem svojih stavova uvodi politiku „otvorenih vrata“ što mu omogućava širenje na istok Europe gdje sve zemlje, ako to i žele, imaju pravo postati članicama Saveza.

Nakon završetka geopolitičke tranzicije i s početkom uspostavljanja novog svjetskog poretka svijet je u posthladnoratovskom periodu postajao sve više svijet proturječnosti. Obilježen je globalizacijom i fragmentacijom, mirom i ratovima te napretkom i siromaštvom. No, bez obzira na nesigurnosti koje se povezuju uz suvremeno vrijeme, činjenica je da je SAD najmoćnija država na svijetu. Gospodarske i vojno-strateške prednosti SAD-a su velike, ali se pokazalo da hegemonija SAD-a nije moguća poradi brzorastućih novih ekonomija te suprotstavljanja međunarodnih organizacija.

No, sve se više počelo uočavati da je posthladnoratovskom vremenu potrebna promjena razmišljanja na području sigurnosti i strategije, kao što je ona bila potrebna na područjima politike, ekonomije, tehnologije, kulture i dr. Diljem svijeta povećao se broj lokalnih i regionalnih sukoba koji su često donijeli smrt, glad i patnje milijunima ljudi. Svi navedeni sukobi nisu izravno prijetili opstanku SAD-a i njegovih saveznika u Europi, no mogli su naštetiti interesima saveznika SAD-a i američkim vitalnim interesima.

Ovi novi sigurnosni izazovi čine sigurnost SAD-a, ali i svih članica NATO-a drugačijom te su poradi toga potrebni novi načini zaštite. Sam zadatak bitno je složeniji od onoga za vrijeme Hladnog rata. Sve prijetnje koje su za vrijeme Hladnog rata smatrane manje važnima danas dolaze do izražaja. NATO nakon Hladnog rata ima modificiranu svrhu postojanja i nove zadaće, no i dalje ostaje vojno-politički savez i najznačajniji eksponent transatlantskog savezništva Angloamerike i Europe, koja više nije podijeljena, već je najvećim dijelom usmjerena prema integriranju u jedinstvu zonu sigurnosti i stabilnosti.

Nove zadaće NATO-a posebno su došle do izražaja nakon 11. rujna 2001. i napada na New York i Washington. U okviru NATO-a raspravlja se i donose se odluke te se provodi nova politika koja je povezana s novim izazovima i odgovorima na te izazove. Dan nakon tragičnog događaja NATO je odlučio da je napadnuta jedna njegova članica te su time po prvi puta u povijesti NATO-a stvoreni uvjeti da se aktivira članak 5 koji govori da se napad na jednu članicu saveza smatra napadom na sve članice. NATO je proglasio

ratno stanje prema teroristima koji su izveli navedene napade te je time objavio rat terorizmu.

Sukladno s ovim napadima, ali i promjenama u sigurnosnoj okolini u posthladnoratovskom razdoblju glavnim sigurnosnim izazovima označeni su terorizam, proliferacija i moguća upotreba oružja za masovno uništenje. (Kurečić, 2011: 60).

2.5. Utjecaj suvremene ekonomske krize na NATO

Krajem 2008. godine financijska je kriza poprimila globalne razmjere i time uzdrmala svjetsku ekonomiju. Suvremena ekonomska kriza je pogodila većinu razvijenih svjetskih ekonomija, u koje spada većina članica NATO-a. Kad je u pitanju obrambena pripremljenost i razvoj kapaciteta, kriza je dovela do vrlo velikih smanjenja izdvajanja za obranu, koja su u većini članica NATO-a bila veća nego što je bio postotak smanjenja njihova BDP-a u godinama krize, a posebice u najtežoj 2009., godini velike recesije. Uštede u obrambenim proračunima, kao posljedica krize, ozbiljno su umanjile ili posve ukinule pojedine obrambene programe i usporila razvoj obrambenih kapaciteta. (Kurečić, 2013: 1345).

Ekonomska snaga pa i financijska stabilnost utječu sada više nego prije na izdvajanje za obranu. U zadnjim proširenjima u savez ulaze i članice srednje Europe i Balkana čiji BDP nije toliko velik, a površina zemlje i broj stanovnika u omjeru sa velikim i značajnim državama, je mala, te je time i njihovo ulaganje skromnije. Zemlje koje su u povijesti odlučivale o tijeku vođenja ratova ili pak bile vojno aktivnije ekonomski su jake zemlje i stoga je i logično da više ulažu u obrambeni sustav.

Tablica 1: Izdvajanja za obranu najvažnijih članica NATO-a u % BDP-a za godine 1950., 1960., 1970., 1980., 1990., 2000. i planirana izdvajanja za 2010. g.

Članica NATO-a	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010
<i>Kanada</i>	2,6	4,2	2,4	1,8	2	1,2	1,5
<i>Francuska</i>	5,5	6,5	4,2	4	3,5	2,6	2
<i>Njemačka</i>	4,4	4	3,3	3,3	2,8	1,5	1,4
<i>Italija</i>	4,3	3,3	2,7	2,4	2,1	2,1	1,4
<i>Ujedinjeno Kraljevstvo</i>	6,6	6,5	4,8	5,1	4	2,5	2,7
<i>SAD</i>	5,1	9	8	5,6	5,3	3,1	5,4

Izvori: Middleton, R. (2006.), The Political Economy of Decline, Journal of Contemporary History, 41 (3) 573-586.

Iz tablice je vidljivo ulaganje članica NATO-a u postocima BDP nakon završetka Drugog svjetskog rata, za vrijeme Hladnog rata te za vrijeme suvremene ekonomske krize. Izdaci za obranu SAD-a, čiji obrambeni proračun iznosi 500 milijardi dolara, naspram razlike drugih članica, najvidljiviji su tijekom ovog desetljeća. Čak i kada bi SAD smanjile vlastita izdvajanja za obranu na razinu europskih članica, što nije realno, trebala bi desetljeća, uz uvjet da europske članice NATO-a povećaju svoja izdvajanja i to značajno pa da ova razlika nestane. (Kurečić, 2013: 1345).

Dogovor članica NATO saveza bio je da trošak za obranu pojedinih članica iznosi minimalno 2% BDP-a. Takav izdatak poštuju i trenutno izdvajaju samo nekolicina zemalja članica - SAD, Grčka, Velika Britanija, Estonija i Poljska što ukazuje da je financijska kriza duboko utjecala na obrambeni proračun. (Vukadinović i ostali, 2017: 21).

3. NACIONALNA SIGURNOST I ULOGA NATO-A

Republika Hrvatska je svojim članstvom prihvatila propise, zakone, pravilnike i dokumente koje nalažu Europska unija i NATO što se navodi u Zakonu o obrani; što hoće reći da Oružane snage mogu pružati humanitarnu pomoć i sudjelovati u zaštiti i spašavanju ako dođe do katastrofa gdje su u koordinaciji s DUZS-om, a odluku donosi Vlada na prijedlog ministra obrane.

3.1. Nacionalna sigurnost

Tradicionalno, referentni objekt sigurnosti bila je država. Nacionalna sigurnost vezala se uz fizičku sigurnosti države, odnosno vojnu sigurnost, bilo u smislu odsustva fizičkih ugroza za državu, bilo u smislu sposobnosti države da koristi svoje vojne kapacitete kako bi opstala u slučaju oružanog sukoba. Zahvaljujući pretežno realističkoj perspektivi, karakterističnoj za tradicionalne međunarodne odnose, glavno sredstvo uspostave i očuvanja sigurnosti, bila je moć. Naivno je vjerovati kako pojedinci i države nisu bili svjesni i ostalih aspekata života koji utječu na sigurnost, ali stanje u povijesti bilo je takvo da fizička (vojna) sigurnost nije bila uspostavljena pa se nije moglo ni pristupiti ostalim sigurnosnim aspektima. Tek završetkom Hladnog rata i minimiziranjem vojnih ugroza stvorili su se uvjeti za pojavu kritičkih sigurnosnih studija i uvođenje novih dimenzija sigurnosti koje su postale sastavnim dijelom nacionalnih politika. Nakon terorističkog napada na New York 11. rujna 2001. godine međunarodna zajednica još je jednom usvojila realizam kao glavni pristup proučavanju međunarodnih odnosa. Međutim, kako je svjetska javnost već postala senzibilizirana na probleme ostalih dimenzija sigurnosti, one su i dalje ostale sastavni dio sigurnosnog djelovanja, a njihovo zanemarivanje moralo bi biti posljedica isključivo globalnog oružanog sukoba koji bi još jednom narušio fizičku sigurnost svijeta te institucionalne kapacitete i resurse usmjerio isključivo prema uspostavi i očuvanju vojne sigurnosti.

Pojam nacionalne sigurnosti pojavio se početkom četrdesetih godina 20. stoljeća u SAD-u. Američki novinar Walter Lippmann prvi je definirao nacionalnu sigurnost na način da „Nacija ima sigurnost kada ne mora žrtvovati svoje legitimne interese kako bi izbjegla rat i kada je sposobna očuvati ih ratom ako bude izazvana.“ (Tatalović, 2006: 11). Kako bi se definicije postavljene u određenom vremenskom razdoblju uspješno analizirale, potrebno je poznavati duh vremena u kojem su nastale. Lippmannove definicija nastala je 1943. godine i teško da ima smisla u današnjem svijetu koji funkcionira u skladu s teorijom demokratskog mira. Stanovnici suvremenih demokratskih režima zasigurno ne bi zagovarali rat kao sredstvo očuvanja sigurnosti. U suvremenom svijetu opće je prihvaćeno javno mnijenje da postoje i drugi mehanizmi očuvanja sigurnosti (kolektivna sigurnost), kao i drugi referentni objekti koje je, osim države, potrebno zaštititi. Stoga, suvremena nacionalna sigurnost, iako temeljena na vojnoj sigurnosti, odnosno odsutnosti fizičkih ugroza, u sebi uključuje i gospodarsku stabilnost, zdrav okoliš te socijalnu pravdu i koheziju. Osim toga, kao rezultat sve veće povezanosti svijeta, pojedine države više ne mogu brinuti isključivo za vlastitu sigurnost. U današnjem globaliziranom svijetu briga za nacionalnu sigurnost podrazumijeva i brigu za sigurnost drugih.

3.2. Dimenzije sigurnosti

Nadogradnjom sigurnosne problematike uvaženi su i neki novi referentni objekti koji izravno utječu na nacionalnu sigurnost. Vojna sigurnost može se definirati „(...) kao stvarna sloboda od prijetnje ili kao korištenje organiziranog nasilja u političke svrhe“, (Collins, 2010: 154) a njezin referentni objekt je država. Iako ova dimenzija sigurnosti odgovara tradicionalnom shvaćanju sigurnosti, njezin karakter nije isključivo tradicionalan. Vojna sigurnost u Zapadnom svijetu danas ima jednako važnu ulogu kao i u prošlosti jer uspostavljenu fizičku sigurnost treba očuvati. Jedina razlika je u tome što je javnost većinom isključena iz rasprava i aktivnosti vezanih za vojnu

sigurnost jer vojne ugroze više nisu sastavni dio života građana demokratskih režima. Izuzetak je služenje obveznog vojnog roka u onim državama koje takvu obvezu nameću, a izuzetak su, naravno, i one države koje još nisu uspostavile stabilne demokratske režime i nalaze se u stanju konstantnog nasilja. Nadalje, još jedna od dimenzija sigurnosti koja je izraženija u državama u razvoju je sigurnost režima. (Collins, 2010: 172).

U Zapadnom svijetu se gotovo ni ne razmišlja o prijetnjama režimu ili vladajućim elitama. Dobro razvijene institucije i njihova međusobna suradnja razvili su mehanizme zaštite državnog poretka i na određeni način marginalizirale sigurnost režima kao sigurnosno pitanje. Međutim, sigurnost režima u onim državama u razvoju koje zbog niza različitih okolnosti nisu sposobne uspostaviti stabilnu vlast nad svojim cjelokupnim teritorijem, gotovo da je izjednačena s nacionalnom sigurnošću. Većina resursa i aktivnosti vladajućih usmjerene su prema kratkoročnom održavanju na vlasti i nemoguće je planiranje dugoročnih sigurnosnih strategija koje se odnose na sve aspekte života u državi, ne samo očuvanje vlasti kao takve.

Radi nestabilnosti vlada u prethodnoj godini Hrvatska je potencijalno ugrožena po pitanju sigurnosti režima. Međutim, kako je već napomenuto, demokratski režimi imaju relativno stabilne institucije i mehanizme koji su sposobni osigurati normalno funkcioniranje svih aktivnosti i onda kada izvršna vlast nije u stanju efikasno izvršavati sve svoje zadaće. U prilog toj tvrdnji ide činjenica da je najveći gospodarski rast, nakon izlaska iz financijske krize, Hrvatska doživjela upravo u vrijeme tehničke vlade, odnosno u vrijeme bez vlade, prije formiranja vladajuće većine. Taj rast BDP-a dogodio se usprkos minimalnoj javnoj potrošnji jer je mogućnost djelovanja izvršne vlasti bila u velikoj mjeri ograničena.

Ekonomska sigurnost podrazumijeva stvaranje takvog unutardržavnog sustava (donošenjem zakona) i takvog međunarodnog položaja (korištenjem gospodarske diplomacije) da sigurnost opskrbe inputima i efikasnost njihove transformacije u outpute, koji se mogu zamijeniti za nove vrijednosti, budu na razini koja jamči mogućnost ostvarenja nacionalnih interesa i prosperitet

društva. Uloga bogatstva u sigurnosti oduvijek je poznata. Materijalni resursi i kapital povećavaju moć nacije i uz odgovarajuće sigurnosne strategije povećavaju njezinu sigurnost.

Između bogatstva i sigurnosti ne postoji jednosmjerni, linearni, uzročno-posljedični odnos, već cirkularni. Bogatstvo je samo po sebi izvor nesigurnosti, a ne sigurnosti. Ono zbog svoje privlačnosti stvara sigurnosnu dilemu i stoga ga treba zaštititi. Tek učinkovite sigurnosne strategije doprinose sigurnosti države i ujedno štite njezino bogatstvo. Jasno, sigurnosne strategije bogatstvom su poduprte i zahvaljujući njemu dalje se nadograđuju i stvaraju takav sustav sigurnosti u kojem je država slobodna dalje akumulirati bogatstvo. Na taj se način stvara kružni sustav bogatstva i sigurnosti unutar kojeg su jedno drugom ujedno preduvjet i ishod. Dvije su razine na kojima se ekonomska sigurnost može promatrati: mikrorazina koja je vezana za pojedince, lokalnu zajednicu i tvrtke te makrorazina koja je vezana za državu ili multinacionalne kompanije.

U prošlosti je mikrorazina bila zanemarivana i shvaćanje ekonomije kao dijela sigurnosti države očitovalo se isključivo kroz ekonomsko-sigurnosnu vezu u smislu korištenja ekonomskih resursa u vojne svrhe, prvenstveno u svrhu obrane. Suvremeno shvaćanje ekonomske sigurnosti postalo je dijelom sigurnosnih studija tek krajem 20. stoljeća kada su stvoreni preduvjeti za veću posvećenost država mikroekonomskoj razini. (Collins, 2010: 234).

Nove tehnologije, liberalizacija trgovine i jačanje uloge multinacionalnih kompanija u međunarodnim odnosima rezultirali su odvrćanjem država od korištenja vojne sile za postizanje nacionalnih interesa, a glavnu ulogu po tom pitanju preuzele su gospodarske i financijske mjere. U takvom globaliziranom svijetu ekonomska sigurnost ili pojednostavljeno, bogatstvo, više ne predstavlja tek poželjnu, ali ne i vitalnu vrijednost društva, već je faktor opstanka države. Međutim, suvremeni globalni problemi vezani za klimatske promjene svjedoče tome da unapređenje ekonomske sigurnosti unutar nacionalnih sigurnosnih politika prijeti cjelokupnoj svjetskoj sigurnosti. Zahtjev suvremenog linearnog ekonomskog sustava za konstantnim rastom,

odbacivanjem starog i masovnim stvaranjem novog izvor je ugroze za globalnu sigurnost. Ekonomsku sigurnost i njezine odrednice potrebno je revidirati i prilagoditi zahtjevima cirkularne ekonomije koja bi doprinijela stvaranju održivog globalnog sustava.

Društvena sigurnost u svojoj biti ima zaštitu identiteta nacije. Smatra se kako država bez vlastitog nacionalnog identiteta ne može opstati. Međutim, uslijed suvremenih migracijskih procesa koji mijenjaju etničku sliku država, zagovaranje društvene sigurnosti kao sigurnosti identiteta određene nacije, kao i zagovaranje stava da država bez homogenog nacionalnog identiteta ne može opstati potencijalno je opasno za sigurnost društva. Jačanje nacionalnog identiteta može biti kreator negativnog nacionalizma i dovesti do daljnje degradacije ionako marginaliziranih skupina. U prethodnim godinama svjedočimo porastu nacionalizma u Zapadnom svijetu što je rezultat izbjegličke krize i dolaska velikog broja muslimanskog stanovništva u Europu, kao i terorizma vezanog za radikalne islamiste. Prethodni porast nacionalizma u Europi, koji se bez sankcija slobodno širio, doveo je do Drugog svjetskog rata, holokausta i etničkih čišćenja.

S druge strane, odvratanje od geopolitike i okretanje geoekonomiji, kao i sve veći utjecaj multinacionalnih kompanija u međunarodnim odnosima, rezultirat će time da će države postati sličnije tvrtkama i bit će u manjoj mjeri vezane za naciju kao takvu. Stoga bi suvremena društvena sigurnost, kao i ona ekonomska, trebala promijeniti svoje paradigme. Njezin krajnji cilj na međunarodnoj razini trebalo bi biti stvaranje međunarodnopravnih okvira za reguliranje migracija, a na nacionalnoj razini, stvaranje preduvjeta za mirnu koegzistenciju različitih etničkih, religijskih i ostalih skupina te konačno, brisanje razlika između njih. (Collins, 2010: 195).

3.3. Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske

Za početak treba postaviti kontekst u kojem je kreiran sustav nacionalne sigurnosti Hrvatske. Povijesna nestabilnost regije u kojoj se nalazi, a koja je vidljiva i u današnje vrijeme, borba za osamostaljenje i potreba za uspostavom legitimne vlasti nad cjelokupnim svojim teritorijem, rezultirali su time da je najveći naglasak stavljen na fizičku, odnosno vojnu sigurnost države. Hrvatska je trebala osigurati vlastitu samostalnost prilikom čega je žrtvovala sigurnost za slobodu. Zatim je morala uspostaviti legitimnu vlast i iznova stvoriti institucije koje nije naslijedila od stare države. Na međunarodnom planu, morala se izboriti za priznanje te kao nova demokracija koja počiva na principima tržišnog gospodarstva naći svoje mjesto u međunarodnim organizacijama i integracijama, prvenstveno UN-u, EU i NATO-u. Blisko i nedavno iskustvo oružanog sukoba bili su presudni u davanju identiteta hrvatskoj sigurnosnoj politici. Na međunarodnoj razini to se ponajbolje očituje u zagovaranju stava da Hrvatska, ulaskom u NATO, toj organizaciji može ponuditi vlastito iskustvo rata i uspješnih vojnih strategija. Tu je nužno postaviti pitanje zašto se iskustvu pregovora i mirnom rješavanju sporova, poput, mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja (dio mirovne misije Vijeća sigurnosti UN-a, UNTAES) ne pridaje ista relevantnost kao oružanim operacijama.

Hrvatska bi po ovom pitanju možda trebala revidirati svoje stavove i na taj način upotpuniti svoju vanjskopolitičku sigurnosnu strategiju. Na državnoj razini, strategija nacionalne sigurnosti otkriva da je fizička sigurnost države i dalje glavna preokupacija sigurnosnih politika dok se vrlo malo govori o drugim ugrozama i referentnim objektima unutar države koje je potrebno zaštititi. Moguće je odgovorno tvrditi da hrvatski sigurnosni sustav veliku važnost pridaje vojnoj sigurnosti dok stvarne ugroze koje proizlaze iz ekonomske sigurnosti koja se očituje u gospodarskoj nestabilnosti, nepovoljnoj poduzetničkoj klimi, velikoj stopi nezaposlenosti i smanjenoj kupovnoj moći, zanemaruje.

Hrvatski sigurnosni sustav može se podijeliti na tri dijela: politički, obavještajni i obrambeni aspekt. (Tatalović, 2006: 264). Politički aspekt predstavlja međudjelovanje tri vrhovne institucije: Predsjednika RH, Vlade i Hrvatskog sabora. Predsjednik je vrhovni zapovjednik oružanih snaga i surađuje s Vladom u kreiranju i provođenju vanjske politike te usmjeravanju obavještajnog djelovanja. Vlada je odgovorna za djelovanja sustava nacionalne sigurnosti, a sabor za donošenje pravnih akata koji taj sustav reguliraju. Uz te institucije presudna je i uloga Vijeća za nacionalnu sigurnost koje raspravlja o sigurnosnim pitanjima, ima savjetodavnu ulogu te jednako kao Predsjednik i Vlada usmjerava djelovanje sigurnosnih službi. Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost koordinira rad sigurnosnih službi. U sustavu nacionalne sigurnosti važnu ulogu imaju i ministarstva (ministarstvo vanjskih poslova, ministarstvo unutarnjih poslova, ministarstvo pravosuđa, ministarstvo financija, ministarstvo gospodarstva, ministarstvo zdravlja i dr.). Hrvatski obavještajni sustav u početku je imao tri agencije (Obavještajna agencija, Protuobavještajna agencija i Vojno sigurnosna agencija), ali je 2006. doživio reformu koja je za cilj imala zaštitu nacionalne sigurnosti kao i onemogućavanje prekoračenja i zlouporabe ovlasti pojedinih obavještajnih agencija. Reformom su stvorene dvije sigurnosne službe, Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA), zadužena za civilni sektor i Vojno sigurnosno-obavještajna agencija (VSOA), zadužena za vojni sektor. (Badžim, 2008: 1018).

Obrambeni aspekt sigurnosnog sustava počiva na Ministarstvu obrane i Glavnom stožeru Oružanih snaga Republike Hrvatske. Obrana Hrvatske u velikoj je mjeri određena pristupanjem Hrvatske NATO-u 2009. godine. Kako je postala dijelom sustava kolektivne sigurnosti, ne može isključivo potraživati koristi bez da izvrši i neke obaveze. Hrvatska je u sklopu NATO-a do sada sudjelovala u operacijama i misijama u Afganistanu, Libiji i na Kosovu, a u 2017. godine povećala je proračunska izdvajanja za obranu s ciljem dostizanja preporuke NATO-a za izdvajanje 2% od ukupnog proračuna u svrhu obrane u narednih nekoliko godina.

„Kao relativno mala europska zemlja svojom površinom, brojem stanovnika i gospodarskim potencijalom Hrvatska ima bogatu kulturnu tradiciju, odgovarajući prirodni i ljudski potencijal. Kao takva, u sigurnosnom okruženju u kojem se nalazi, svakim danom učvršćuje svoj demokratski poredak i stabilnost, unaprjeđuje mehanizme funkcioniranja pravne države, stvara pretpostavke za potpuno formiranje civilnog društva te prihvaća i provodi reforme u gospodarsko-socijalnoj transformaciji društva. Takvom je politikom Hrvatska postala čvrst dio međunarodne zajednice i aktivan subjekt u međunarodnim odnosima, te se smatra subjektom izgradnje novoga europskog sigurnosnog i obrambenog identiteta.“

Hrvatska kao članica NATO-a i Europske unije ima međunarodnu zaštitu te se može reći da ona utječe na rast njezine nacionalne sigurnosti. Međutim, utjecaj Hrvatske na NATO i Europsku uniju, zapravo, je zanemariv i nema neki značaj kako za same međunarodne odnose tako i za samu Hrvatsku. Stoga se može reći da članstvo u međunarodnim organizacijama i udruženjima u neku ruku štiti Hrvatsku, ali je, s druge strane, i obvezuje na prihvaćanje obveza i dužnosti koje iz toga članstva proizlaze. (Matika, 2009: 14).

4. ODNOS NATO SAVEZA I RUSKE FEDERACIJE

Početakom 1990-tih godina nastupile su značajne promjene u Europi gdje dolazi do nestanka Željezne zavjese⁵ i do konačnog susretanja dvaju bloka u kojem su obje strane željele suradnju. Politički i ekonomsko oslabljenja Ruska Federacija nije mogla utjecati na volju novonastalih država, koji zbog svoje sigurnosti pristupaju pregovorima za ulazak u NATO savez. Postavljen je i ambiciozan cilj koji vodi ka cjelovitoj i slobodnoj Europi te savezu NATO-a i Rusije. Prvi korak tome bio je uspostava čvršćeg partnerstva kroz zajedničke sjednice NATO-a gdje je i Rusija dobila svoje mjesto.

Sve većim pokazivanjem ambicija NATO saveza u svezi glede proširenja na države koje su bile u sklopu nekadašnjeg SSSR-a raste i protivljenje i nezadovoljstvo Rusije kojoj takav čin predstavlja svojevrsnu prijetnju nacionalnoj sigurnosti. Posebice se to odnosi na Baltičke zemlje (Estonija, Latvija i Litva) i Ukrajinu. Kurečić (2011: 178) smatra da "primanje baltičkih država u NATO znači prelazak nove, važne granice koja je imala više simboličko značenje, ali je značila i definitivni kraj mogućnosti obnove SSSR-a i ruskih ambicija".

Prekretnica odnosa između dviju strana smatra se kriza u Gruziji koja kontinuirano traje dugi niz godina gdje tamošnje vlasti ne pronalaze rješenja za izlazak iz krize. Eskalacija sukoba počinje u ljeti 2008. godine kada se ruska vojska umiješala kako bi spriječila gruzijski napad na pokrajine Abhaziju i Južnu Osetiju koje su proglasile samostalnost. Rusija je priznala Abhaziju i Južnu Osetiju kao zasebne republike no Europska unija i NATO vide te dvije pokrajine kao integralni dio Gruzije. NATO je otvoreno stao na stranu Gruzije i kao odgovor na rusku invaziju zamrznuo većinu vojne i političke suradnje sa Rusijom. (Forsberg, Herd, 2015: 49).

⁵ Željezna zavjesa izraz je koji se koristio za graničnu liniju koja je Europu dijelila u dva odvojena politička bloka; blok istočnoeuropskih zemalja na čelu sa Sovjetskim Savezom i drugi blok kojeg su predstavljale zapadnoeuropske zemlje koje su bile u interesnoj sferi Sjedinjenih Američkih Država. Željezna zavjesa pojavila se odmah po završetku 2. svjetskog rata i trajala je sve do kraja Hladnog rata koji je završio 1990. godina.

Funkcionalna suradnja NATO-a i Ruske Federacije u suvremenim međunarodnim odnosima je nužna, ali zbog obostranog nepovjerenja i natjecateljski postavljenih ciljeva teško se ostvaruje. Krizna žarišta koja se spominju i koja će se spominjati u daljnjim dijelovima ovog rada, utječu na opće odnose NATO-a i EU-zemalja s Ruskom Federacijom i u praksi se nadograđuju na već dugo postojeće strahove nekih država na temu vidljivog jačanja ruskoga utjecaja i moći.

Kao što napetosti između NATO-a i EU zemalja te Ruske Federacije nisu nastale od danas na sutra, teško je zamisliti i da nestanu brzo - posebno ako u međuvremenu ne dođe do kakvih ozbiljnih političkih promjena. No taj problem treba razmatrati dublje jer on seže u prošlost i veže se na sadašnje a i na stanje budućeg odnosa dviju strana.

4.1. Varšavski pakt kao protuteža NATO-u

U Europi, za vrijeme Hladnog rata došlo je do organizacije dvaju bloka: NATO savez, koji je više-manje pokrивao Zapadnu Evropu i kojim je dominirao SAD i Varšavski pakt, koji je pokrивao Istočnu Europu i kojim je dominirao SSSR.

Varšavski pakt (nazivan još i Varšavski ugovor) predstavljao je tijekom razdoblja Hladnog rata protutežu Sjevernoatlantskom savezu, NATO-u, a formiran je 14. svibnja 1955. godine. Službeni naziv ugovora Varšavskog pakta glasio je *Sporazum o prijateljstvu, suradnji i međusobnoj pomoći*, a potpisan je u Varšavi pod pokroviteljstvom SSSR-a. Sporazum je potpisalo osam država: SSSR, Čehoslovačka, Albanija, Bugarska, Mađarska, Istočna Njemačka, Rumunjska i Poljska. 1961. godine Albanija se udaljila od Varšavskog pakta, a iz njega je službeno izašla 1968. godine.

Članice pakta su se obvezale da će jedna drugu potpomagati ako ijedna od njih bude napadnuta. Sporazum je također navodio da se odnosi među

članicama temelje na međusobnom nemiješanju u unutrašnje poslove, odnosno poštovanju suvereniteta i nezavisnosti članica. Te su odredbe samo godinu dana kasnije bile prekršene prilikom sovjetske invazije na Mađarsku i gušenja tamošnje antikomunističke pobune 1956. godine. Članice Varšavskog pakta (osim Rumunjske) sudjelovale su i u gušenju Praškog proljeća 1968. godine.

Slika 2: Podjela Europe za vrijeme Hladnog rata

Izvor: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kako-su-sovjeti-planirali-invaziju-jugoslavije/x9yz8y1>, 25.01.2018.

Varšavski pakt nakon toga formalno nije sudjelovao u nijednom oružanom sukobu, iako su neke od država članica imale manje kontingente među sovjetskim trupama za vrijeme rata u Afganistanu tijekom prve polovice 1980-ih godina.

Potkraj 1980-ih političke promjene u SSSR-u pod vodstvom Gorbačova olakšale su demokratizaciju u nizu europskih komunističkih država te su

dovele do postupnog raspuštanja Varšavskog pakta koje je započelo sovjetskim pristankom na ujedinjenje Njemačke, u listopadu 1990-te godine. Njegova vojna struktura raspuštena je u ožujku 1991., a službeno ukidanje Varšavskog pakta obavljeno je u Pragu 1. srpnja 1991. godine. (URL: <http://povijest.hr/nadanasnjidan/formiran-varsavski-pakt-kao-protuteza-nato-u-1955/>, 25.01.2018.)

U danima raspada SSSR-a vojna moć konvencionalnih snaga i borbenih sredstava dvaju blokova, Varšavskog pakta i Sjevernoatlantskog obrambenog saveza, izgledala je ovako:

Tablica 2: Snage i sredstva VP i NATO-a

	VARŠAVSKI PAKT	NATO	OMJER
Vojnika	3 100 000	2 200 000	1,4 : 1
Tenkova	51 000	16 400	3,1 : 1
Topova	43 000	14 000	3,1 : 1
Zrakoplova	10 000	7 7500	1,3 : 1
Brodova	2 000	2 000	1 : 1

Izvor: (Vidušić, 2011: 71)

Hladni rat među velesilama trajao je više od pedeset godina, a gotovo isto toliko je trajalo i natjecanje u naoružavanju između SAD-a i SSSR-a. Varšavski pakt je raspušten nakon 35 godina, a Sjevernoatlantski obrambeni savez se širi i 60 godina od osnivanja. (Vidušić, 2011: 403).

4.2. Međuprostor NATO-a i Ruske Federacije

Raspad Sovjetskog Saveza jedan je od glavnih događaja s kraja 20. stoljeća i jedan od najvažnijih događaja u povijesti Rusije i drugih bivših sovjetskih zemalja. Raspad te supersile posljedica je niza što je rezultiralo slabljenjem Sovjetskog Saveza i dovelo do prestanka postojanja Hladnog rata.

Nakon toga mnoge od sovjetskih socijalističkih republika iskoristile su ove slabosti i proglasile svoju neovisnost.

Raspad SSSR-a posljedica je puča izvršenog u kolovozu 1991. godine, kada je sovjetsko vodstvo pokušalo smijeniti Mihaila Gorbačova s funkcije predsjednika SSSR-a. Na toj funkciji zamijenio ga je Boris Jeljcin koji je zajedno s vodstvom Ukrajinske i Bjeloruske SSR likvidirao SSSR, a umjesto njega stvorena je Zajednica neovisnih država. Nakon Jeljcina koji je podnio ostavku, na njegovo mjesto dolazi Vladimir Putin ruski političar i državnik koji se i trenutno nalazi na funkciji predsjednika Ruske Federacije.

Niz novonastalih država na teritoriju nekadašnjeg Sovjetskog Saveza svoj put su gradile različito, prozapadnom politikom i ulaskom u Europsku Uniju i NATO ili pak pod utjecajem Kremlja, bilo povijesno ili temeljem novonastalih događaja, ostali u sferi Rusije. Prostor koji nastaje između NATO-a odnosno EU i Ruske Federacije čini države takozvanog „međuprostora“ između tih dviju političkih opredjeljenja, a države tog područja se smatraju Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija.

Za razliku od baltičkih država koje su bile jasno predane strateškom približavanju Zapadu, naizgled slične države sadašnjeg, suženog međuprostora nisu ni približno dijelile te tendencije, a to je i jedan od razloga zašto međuprostor još postoji. Naime, prostor suvremene Ukrajine i Bjelorusije stoljećima je bio dijelom Ruskog Carstva, a općenito je bio i ostao iznimno strateški bitan za Rusiju. (Kuko, Kurečić, 2013: 16). Države međuprostora ili takozvane Rusosfere ekonomski su manje razvijenije za razliku od okolnih prostora a njihova geostrateška važnost čini to područje važno za Rusiju zbog tranzita plina i nafte prema Zapadnoj Europi. Stoga su one, kao i druge bivše sovjetske države, ovisne o ruskoj nafti i plinu.

Ukrajina, kao svojevrsni most između zapada i istoka dijeli i duboku podijeljenost u toj zemlji. Službeni jezik u Ukrajini je ukrajinski jezik, ali veliki dio koristi i ruski jezik. Ukrajinski jezik govori oko 55% stanovništva, dok 45% govori ruski kao prvi jezik, što znači da je ta zemlja praktički podijeljena napola

što se govornog područja tiče. O stanju u Ukrajini govorit će se u daljnjem dijelu ovog rada.

Moldavija ili Moldova ima stanovništvo različite etničke strukture. Mala, siromašna država prva se suočila s “paradržavnim” ruskim tvorevinama već nakon raspada SSSR-a pojavom samoproglašene Pridnjestrovске Moldavske Republike. Križno žarište javlja se na području Pridnjestrovlja koje je tako postalo tampon zona između Rusije i NATO pakta ali opet, Rusiji ne odgovara da je prizna kao državu, jer bi time izgubila politički utjecaj u Moldaviji koji je sve što stoji između ujedinjenja te države sa Rumunjskom. U Moldaviji se ponovno razvio konflikt sa Rusijom od kada je na vlast došla prozapadna vlada koja želi državu odvesti Europskoj uniji i NATO savezu.

Bjelorusija je ključna komponenta u projekciji moći Kremlja u srednjoj Europi i baltičkoj regiji jer graniči s tri članice NATO-a stoga Kremlj neće dopustiti da zemlja sama bira okretanje prema Zapadu. Danas je to država od ukupno 9,5 milijuna stanovnika gdje oko 72% stanovništva govori ruski jezik koji je vrlo sličan bjeloruskom što većinu stanovništva čini dvojezičnima. Rusija svim silama želi dati do znanja NATO-u i EU da je Bjelorusija zemlja od strateškog interesa Moskve te da će se koristiti sva sredstva kako bi ona i ostala u ruskoj sferi interesa. Bjelorusija je dio ruskog “geopolitičkog prostora” i jedna od ključnih zemalja za Moskvu na području Europe. Rusija ni na koji način ne bi dopustila bilo kakav pokušaj širenja NATO-a na područje Bjelorusije, baš kao što neće dopustiti širenje saveza na ostale nekadašnje članice SSSR-a poput Ukrajine ili Gruzije. NATO-a stoga prihvaća i razumije cilj Rusije kojoj je želja učvrstiti svoj utjecaj u Ukrajini, Bjelorusiji, Gruziji, Moldaviji, Azerbajdžanu i Armeniji, u čemu joj je i uspjelo.

Gledano kroz nekoliko desetljeća unatrag Bruxelles je morao ali nije želio utjecati na promjene i pokušati privući te tri neovisne države prema zapadu i time ojačati a i povući linije istočnije na samu granicu sa Rusijom. Iako te tri države i danas imaju teoretsku mogućnost integriranja u EU, realna perspektiva znatno je pesimističnija. (Kuko, Kurečić, 2013: 14). Stoga, sve države Međuprostora ostaju bliske Rusiji zbog nemogućnosti Zapada da ih

integrira, ali i zbog nezainteresiranosti Zapada za taj marginalni prostor. (Kuko, Kurečić, 2013: 24).

4.3. Značaj ulaska država Srednje Europe u NATO

Geografskim, povijesnim, gospodarskim i kulturnim položajem između zapadne i istočne Europe, srednja Europa ima veliku koncentraciju nacionalnih kultura, tradicija i jezika, koja je uvelike uvećala riznicu kulturnoga nasljeđa Europe. Granice Srednje Europe teško je točno specificirati jer one ovise i o povijesnim političkim faktorima unutar pojedinih država. Tako Hrvatsku mnogi svrstavaju u područje Zapadnog Balkana dok ona prostorno spada u jugoistok Europe ali teži svrstavanju u područje Srednje Europe.

Kao jezgru Srednje Europe, zapadno položajne zemlje čine države pretežito njemačkog govornog područja u koje spada Njemačka, Austrija i Švicarska. Nakon propasti komunizma, Srednjoj Europi pridružene su i pretežito slavenske zemlje sličnih prirodnih i kulturnih značajki: Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska Slovenija i Hrvatska.

Tijekom posljednjih dva desetljeća na području Srednje Europe događaju se velike promjene. Prostor za izgradnju Nove Srednje Europe otvoren je padom Berlinskog zida i ulaskom velikog broja država u NATO savez. Ulazak država srednje Europe u NATO nije ravnomjerno raspoređen. 1999-te godine ulazi Poljska, Češka i Mađarska, 2004-te godine ulazi Slovačka i Slovenija a 2009-te godine ulazi Hrvatska. Poljska kao najveća zemlja sa najviše stanovnika te najvećim ulaganjem u obrambeni sustav dobiva status države koja je neformalno smatrana kao predvodnica država srednje Europe i kao država koja mora podnijeti najveći teret kao i poziciju obrambenog štita od ruskih ideologija i težnji prema ostalim slavenskim narodima.

Tablica 3: Podaci o obrani (Višegradska skupina)

	Veličina vojske	Tenkovi	Topništvo	Borbeni zrakoplovi	Borbeni helikopteri	Proračun za obranu	Potrošnja na obranu u % od BDP-a
POLJSKA	48.200	893	783	106	28	9,8 milijardi \$	1,9
ČEŠKA	13.000	30	146	47	24	2,18 milijardi \$	1,1
SLOVAČKA	6.250	30	68	20	15	995 milijuna \$	1,0
MAĐARSKA	10.300	30	68	14	11	1,1 milijardi \$	0,8

Izvor: International Institute for Strategic Studies (IISS), The Military Balance 2014.

Neosporna je činjenica da Rusija smatra srednju Europu područjem svoga interesa, pa je uključivanje zemalja srednjoistočne Europe u Europsku uniju i NATO dovelo odnose Ruske Federacije s EU-om u fazu sustavne krize. To Putinova Rusija nastoji neutralizirati izazivanjem raskola u Uniji i razbijanjem njenog strateškog saveza s Amerikom.

4.3.1. Formiranje Višegradske skupine

Višegradska grupa ili skraćeno V4 je naziv udruženja četiri srednjoeuropskih suverenih država Mađarske, Češke, Slovačke i Poljske. Osnovana je 15. veljače 1991. godine a ime je dobila po mjestu osnutka, povijesnom gradu Višegradu u Mađarskoj. Vizija tog udruženja bivših socijalističkih srednjoeuropskih zemalja temeljila se na zaštiti zajedničkih gospodarskih interesa, te poticanju slobodne trgovine, razvoja prometne infrastrukture i suradnje na energetsom planu. Članice skupine ujedno su i članice Europske unije te Nato saveza.

Slika 3 : Zemlje Višegradske skupine

Izvor: <http://priznajem.hr/novosti/svijet/visegradska-skupina-danas-snaznija-ikad/>,
16.02.2018.

Kako slovenska pa tako i Hrvatska težnja traje već dugi niz godina da postanu dio te skupine koje po svojoj geografskom položaju i pripadaju. Pristupanje Višegradskoj grupi Hrvatska bi postala „jug srednje Europe“ te bi se izdigla iznad konstantnog pokušavanja vraćanja Hrvatske u balkanske okvire.

O gospodarskim, političkim, vojnim, strateškim i geostrateškim prilikama koje se Hrvatskoj pružaju sad već polako progovaraju svi analitičari, a snažna inicijativa “Jadran-Baltik (Crno more)” predsjednice Kolinde Grabar Kitarović doprinosi tome da Hrvati uvide sve dobiti smještanjem u prostor srednje Europe. (URL: <http://novipogledi.hr/analize/25-godina-visegradske-grupe-bez-hrvatske/>, 16.02.2018). Hrvatska je propustila priliku da se svrstavanjem uz članice Višegradske grupe dovede u stanje značajnog međunarodnog čimbenika koji bi bio u stanju kreirati i nametnuti svoja vlastita rješenja koja su od državnog interesa.

Poljska, Slovačka i Mađarska države su koje graniče sa Ukrajinom a kao krizno područje za koje se i dalje ne zna šta će biti čine liniju obrane te spremne su intervenirati u svakom trenutku. Zahladnjenjem odnosa između

Rusije i zemalja NATO-a, nekoć članice Varšavskog pakta, države Višegradske skupine mnogi sada smatraju kao važna obrambena tampon zona prema istoku. Upravo s toga prepoznata je potreba osnivanja posebne interventne postrojbe Višegradske skupine koja bi djelovala kao samostalan kontingent pod zapovjedništvom Poljske a zbog fleksibilnosti upravljanja bila bi izuzeta iz zapovjednih struktura NATO saveza. Iz tog razloga neki analitičari ju percipiraju kao zametak novog regionalnog pod saveza, izravnije povezanog sa službenim Washingtonom. Bitno je spomenuti kako i po pitanju povećanja proračunskih izdataka za potrebe modernizacije vojske postoje suprotstavljena gledišta među zemljama Višegradske skupine, poglavito između stajališta poljske i mađarske vlade, no osnivanje zajedničke vojne borbene grupe nikad nije dovedeno u pitanje. (URL: <https://narod.hr/eu/visegradska-skupina-kulturno-i-geografsko-okruzenje-kojem-se-hrvatska-treba-pridruziti>, 17.02.2018.

4.4. Ukrajinska kriza

Ukrajinci kao najveća europska nacija svoj su san o potpunoj neovisnosti dočekali tek nakon općeg kolapsa Sovjetskog Saveza 1991. godine. Jedan od glavnih problema za ukrajinsku državu bilo je nepostojanje stalnih i jasnih granica, iako riječ "krajina" u ukrajinskom jeziku znači "zemlja". Ukrajina je prije svega podijeljena zemlja, istočni dio države naklonjen je Rusiji dok je zapadni dio orijentiran prema zapadu i euroatlantskoj integraciji. Vlada, a time i stanje u državi, mijenjali su se od osamostaljenja, no ukrajinski narod zbog svoje podijeljenosti ostao je u geopolitičkom trokutu između NATO-a, Rusije i Ukrajine. Ukrajina je tokom 2002. do 2008. godine četiri puta pokušala biti uključena u plan uključanja u NATO savez ali to je bilo spriječeno od strane Njemačke i Francuske. (Klotz, 2017: 273). Rusija ekonomski i energetska dominira u Ukrajini a zapadu će trebati dugi niz godina, a možda i nekoliko desetljeća da uspije suzbiti ruski utjecaj na ovom prostoru. (Kurečić, 2011: 184).

Ukrajinska kriza započela je prosvjedima na ulicama diljem zemlje (Euromajdan⁶), a u veljači 2014. godine dolazi do eskalacije i izbijanja nasilja na ulicama Kijeva i drugim gradovima Ukrajine nakon što je tadašnji legitimni predsjednik Viktor Janukovič potpisao međudržavni i ekonomski sporazum s Ruskom Federacijom i time nije slijedio volju većine građana koja je htjela započeti postupak pristupanja Europskoj Uniji. Tim činom diljem države slijede ulični neredi i demonstracije čime je uspostavljena privremena vlada i svrgnut predsjednik Janukovič. Dio je građana htio jače veze sa Zapadom i Europom, a dio jače veze sa istokom i Rusijom.

Ruska Federacija nije priznala novu ukrajinsku vladu zbog čega je na poluotoku Krimu i Sevastopolju poslala više od 20 tisuća profesionalnih vojnika bez oznaka te održala referendumu o pripojenju Krima Ruskoj Federaciji. Većina birača se izjašnjava za odcjepljenje Krima od Ukrajine a ubrzo nakon toga Putin potpisuje ugovor kojim se Krim pripaja Rusiji.

Krim ili Krimski poluotok nalazi se u sjevernom dijelu Crnog mora koji je između 1992. i 2014. godine bilo je u sastavu Ukrajine kao Autonomna Republika Krim. Taj je poluotok nekadašnji ruski predsjednik Nikita Hruščov darovao Ukrajini 1954. godine. Većina stanovnika tog poluotoka se izjašnjavaju kao Rusi, dok su trećina stanovnika Ukrajinci, a ostatak čine Krimski Tatari, koji su izrazito antiruski opredijeljeni.

U skladu s ruskim zakonima Krim pripada Ruskoj Federaciji a što se tiče Ukrajine, zapadnih zemalja te SAD-a one još uvijek smatraju da je Krim dio Ukrajine i da je nelegalno pripojen.

I na istoku Ukrajine gdje živi većina ruskog stanovništva dolazi do sukoba proruskih aktivista i separatisti sa policijom koji zauzimaju zgrade regionalne uprave i proglašavanju Federativnu Državu Novorusiju⁷. Ukrajina

⁶ Masovni prosvjed protiv vlade u Ukrajini (borba za Europsku Ukrajinu) započet na ulicama Kijeva u studenom 2013. godine i djelomično završen širom Ukrajine krajem veljače 2014. godine.

⁷ Federativna Država Novorusija ili kraće - Novorusija međunarodno je nepriznata država. Čine je dvije republike bez međunarodnog priznanja. To su Donjecka Narodna Republika i Luganska Narodna Republika.

se nalazi na pomolu podijele zemlje i na početku građanskog rata za njezin suverenitet.

Slika 4: Teritorij Ukrajine – aneksija Krima i nastanak Novorusije

Izvor:

https://hr.wikipedia.org/wiki/Federativna_Dr%C5%BEava_Novorusija#/media/File:Novorusija.png, 14.02.02018.

Zbog novonastale situacije dolazi do novih predsjedničkih izbora na kojima pobjeđuje Petro Porošenko koji zauzima proeuropski stav i tvrdi da će vratiti istok Ukrajine pod ukrajinsku nadležnost. Te iste godine, ukrajinska vojska sukobila se sa ruskim separatistima a ukrajinska vlada je spremna ponuditi "specijalni status" za dijelove Donjecke i Luganske oblasti, kao i pravo na korištenje ruskog jezika.

Želja Ukrajine bila je da se makne iz ruske sfere interesa čime je Rusija osjetila potrebu za zaštitom svoga stanovništva u toj zemlji. Grupiranjem ruskih postrojbi na granici sa Ukrajinom stvorilo je dodatne tenzije i stanje napetosti između NATO-a i Rusije. Stoga kriza u toj zemlji je pretvorena u prvu stvarnu i neposrednu bojišnicu između SAD-a i Rusije nakon Drugog svjetskog rata.

Zajedno sa Gruzijom i Moldavijom, Ukrajina je potpisala sporazum o ekonomskom udruživanju s Europskom unijom. Te tri države nekoć su bile dio Sovjetskog saveza i tim činom su napravile ekonomski i politički korak bliže Zapadu. (Vukadinović, 2015: 192) smatra da je „Ukrajina žrtva svog položaja i različitih shvaćanja koja su međusobno suprotna. Zapad, a posebno neke države članice NATO-a (zemlje Baltika i Poljska) žele Ukrajinu pod svaku cijenu u NATO-u jer smatraju da bi to doprinijelo jačanju i njihove vlastite sigurnosti te da bi stvorilo stanovitu tampon zonu između njih i Ruske Federacije“.

4.5. Zaoštravanje odnosa na području Baltika

Baltičke republike predstavljaju tri nezavisne države Estonija, Latvija (ili Letonija) i Litva. Te tri države promatraju se kao geopolitička cjelina „baltičke zemlje“ koje su dijelile zajedničku sudbinu dugi niz godina, kao bivše sovjetske države a u novije vrijeme kao samostalne i neovisne države. Baltičke su zemlje članice svih važnijih međunarodnih organizacija, kao i NATO saveza koje su cijelo vrijeme imale snažnu političku podršku zemlja EU, posebice njihovih skandinavskih susjeda. Zajednički nastupi tih triju naroda bilježi se od njihova osamostaljenja kako na političkoj razini tako i na vojnom planu a sve kroz veliki stupanj regionalne suradnje.

Iako su pedeset godina bile pod sovjetskom okupacijom, baltičke zemlje od početka procesa širenja EU-a bile među prvim i nespornim kandidatima za ulazak u Europsku uniju i NATO savez. Te neslavenske zemlje povijesno i ekonomski uvijek su pripadale zapadnouropskom prostoru i tek ih je nasilno pripojenje SSSR-u, za vrijeme vladavine Staljina, odvojilo od zapadne europske civilizacije. Sa relativno malim brojem stanovnika od svega 6 milijuna, njihov je najveći izazov nakon osamostaljenja 1990. godine bio prelazak na tržišnu ekonomiju i smanjivanje ovisnosti od gospodarstva zemalja bivšega SSSR-a koje su im tada bile gotovo jedini trgovinski partneri. Ta tri

baltička naroda oduvijek su bila tampon zona i svojim opredjeljenjem uvelike su utjecali na formiranju geopolitičke, geostrategijske i geoekonomske situacije kakva je danas.

Svojevrsnu anomaliju u političkom i u geografskom smislu na području Baltika čini Kalinjingradska oblast, izdvojeni najzapadniji ruski teritorij (ruska oblast) usred Europe, a smještena je između Baltičkog mora, Poljske i Litve. Nalazi se 320 kilometara od ruske granice čiji je teritorij dodijeljen Sovjetskom savezu nakon II. svjetskog rata koji je do tada bio pod njemačkom vlašću. Prema mentalitetu i kulturološkom određenju to je sada čista ispostava ruske kulture i načina života.

Slika 5: Prikaz Kalinjingradske oblasti

Izvor: <https://www.blic.rs/vesti/svet/litvanci-razbesneli-putina-oduzmite-kalinjingrad-rusiji-moskva-grmi-ne-igrajte-se/y7qwqz6>, 12.02.2018.

Kalinjingrad je za vrijeme Hladnog rata bio jedna od glavnih luka Sovjetskog saveza na Baltičkom moru. Danas je bitan dio Ruske federacije i taj ruski teritorij u potpunosti je okružen državama koje su članice NATO-a stoga većina analitičara je suglasna da je upravo to područje novo žarište izvora sukoba Nato saveza i Rusije. Zašto je tome tako?

Letonija, Litva i Estonija strahuju da bi Vladimir Putin uz pomoć brojne ruske manjine u tim zemljama mogao da izazove novu krizu jer želi vratiti Rusiji položaj velike sile. Od ukupnog broja stanovnika u Estoniji i Latviji živi približno 25% ruskog stanovništva, što čini jednu četvrtinu pripadnika ruske manjine koji nemaju državljanstvo zemalja u kojima žive. Oni su ili bez državljanstva ili imaju ruske putovnice. U nekim analizama NATO spominje da bi Kremlj mogao iskoristiti nezadovoljstvo svoje manjine kako bi destabilizirao te tri države ili izazvao nemire u njima. Kremlj napominje da mu to nije cilj jer gledajući povijesno, baltičke države Rusija ne svrstava u svoju sovjetsku pripadnost, za razliku od Ukrajine, Bjelorusije i Gruzije.

Kako vojno tako i ekonomski događaji potvrđuju razvoj krize na Baltiku. Dok baltičke zemlje utrostručuju svoj obrambeni proračun i ulažu u najnovije baze za smještaj vojnika, NATO šalje ukupno četiri multinacionalne bojne koje će biti raspoređene na području Baltika i Poljske. Rusija kao protuodgovor postavlja svoje raketne postrojbe u Kaljingradu.

Kremlj je postavilo veliki politički cilj i od 2020. sva ruska roba ne smije prolaziti kroz baltičke luke te će sva domaća roba biti isključivo usmjerena na ruske luke što znači da nijedan ruski teret za dvije godine ne bi trebao proći kroz Litvu, Letoniju i Estoniju. (URL: <https://www.logicno.com/politika/rusija-ce-2018-iz-svog-energetskog-sustava-iskljuciti-balticke-zemlje.html>, 13.02.2018.)

Baltičke države, iako su dosta ovisne o opskrbi plinom iz Rusije, su upravo one koje podupiru svoje čvrsto stajalište prema Rusiji zbog situacije u Ukrajini kao i protiv njihove provokacije i mogućeg hibridnog rata na baltičkom području. (Kurečić, 2017: 89). Rusija planira dovršiti sve potrebne mjere

vezane za isključenje baltičkih zemalja iz svog energetskeg sustava 2018. godine dok Baltičke zemlje već planiraju testove za izlaz iz energetskeg sustava Rusije izgradnjom LNG terminala u Litvi i Letoniji. Isključenje Baltika iz ruskog energetskeg sustava ima vojni i ekonomski učinak što dovodi u pitanje operativnu učinkovitost NATO trupa raspoređenih u tom dijelu Europe i daljnje negativno odražavanje na ekonomiju triju baltičkih država.

Ove odluke produbljuju krizu a obje strane reagiraju demonstracijom svoje vojne moći. Stoga NATO savez i njene članice reagiraju putem jačanja istočnog bloka u Europi raspoređivanjem multinacionalnih bojni NATO-a na području baltičkih zemalja, Poljske, Rumunjske, Bugarske i Mađarske, slanjem američkih trupa u Europu sa stotinama tenkova, oklopnih vozila, kamiona i druge vojne opreme, izvođenjem vježbi na teritoriju Baltika i Poljske, povećanjem obrambenog proračuna (baltičke zemlje utrostručuju svoj obrambeni proračun), ulaganjem u najnovije baze za smještaj vojnika te izgrađivanjem novih raketnih sistema.

S obzirom na sve rečeno tri su veće spojnice baltičkih zemalja i Rusije, strateška povezanost, ekonomska povezanost te položaj ruske manjine u tim zemljama. Baltik jest najranjiviji dio i potencijalno novo žarište sa mnogo povijesnih i političkih opterećenja iz relativno nedavne prošlosti u odnosima Rusije s Litvom, Letonijom i Estonijom, no Putin zna da će biti pobijeđen ako prijeđe liniju i napadne saveznika NATO-a čime dovodi u mogućnost izbijanja novog svjetskog rata.

5. NATO - VOJNI SAVEZ ZA BUDUĆNOST

SAD i europski saveznici većim dijelom su odgovorni za nastalu krizu. Preciznije, tri događaja su relevantna (Klotz, 2017: 260).:

- NATO ekspanzija,
- ekspanzija Europske Unije u istočnoj Europi i
- zapadna potpora pro-demokracijskim pokretima u Ukrajini.

Ruska Federacija nije uspjela zaustaviti dosadašnja tri kruga posthladnoratovskog širenja NATO saveza čime je NATO došao do samih ruskih granica. Vukadinović (2015: 192) smatra da „gledano geografski, dvije su osnovne skupine postsocijalističkih europskih zemalja na koje se NATO može proširiti: ostatak zemalja Zapadnog Balkana (BiH, Makedonija, Kosovo, Srbija) te neke od zemalja Zajednice nezavisnih država, odnosno ruskog bližeg inozemstva (Armenija, Bjelorusija, Gruzija, Moldavija, Ukrajina)“.

Otkada su postkomunističke države srednje i istočne Europe pridružene Nato savezu i EU, Rusija traži načine kako ponovno tamo uspostaviti utjecaj. (Kurečić, 2017: 71), no kada pojedina država uspostavi odnose sa EU i NATO savezom njihova strateška pozicija je jasno definirana, stoga je vjerojatnost mala da bi neka država napustila NATO savez te se pridružila Rusiji u nekakvoj njihovoj asocijaciji.

Činjenica je da će SAD i Europa pokušati svim silama pridobiti međuprostor, koji dijeli istok i zapad, na svoju stranu kako bi time dobila direktnu granicu sa Ruskom Federacijom. Jednostavno se može ustvrditi da je cilj NATO-a izbiti na granice sa Rusijom kako bi brzom intervencijom mogli stići do Moskve. Također je neosporna činjenica da će Rusija učiniti sve kako bi svojim veličinom, a uz pomoć stanovništva u svojim bivšim kolonijama i prirodnim resursima kojima raspolaže, zaštitila međuprostor od utjecaja prozapadne politike.

5.1. Trenutačna situacija u srednjoj i istočnoj Europi

Gledajući područje srednje i istočne Europe mogli bismo analizirati trenutnu situaciju počevši od rečenice koju je prije više od deset godina sam predsjednik Putin izrekao - „*Raspad Sovjetskog Saveza najveća je geopolitička katastrofa dvadesetog stoljeća*“.

Ta izjava daje određene političke, ekonomske pa i vojne poglede na stanje srednje i istočne Europe kakva je danas, posebice na razvijenost i stanje pojedinih nacija unutar tog kontinenta. Gledajući sa vojnog aspekta, odnosno sa aspekta NATO saveza od osnutka pa do danas, možemo zaključiti da je napredak u smislu povećanja broja članica nastao upravo zbog raspada Sovjetskog saveza. Tamo gdje je Sovjetski savez izgubio, Nato savez je dobio.

Možemo slobodno reći da je „Hladni rat završio i da je NATO ušao u novi hladni rat“ jer je situacija u istočnoj Europi najteža od završetka hladnog rata ponajprije zbog istočno-zapadnog razilaženja oko rješavanja problema s Ukrajinom. Odnos Rusije s NATO savezom na najnižoj je točki od Hladnog rata, stoga se istočnoeuropske članice NATO-a osjećaju sve ugroženijima od Rusije otkako je ona pripojila ukrajinski Krim prije četiri godine. Bez obzira na ukrajinsku krizu očito je da će se i budući odnosi NATO - Ruska Federacija paralelno odvijati na dva kolosijeka.

Širenjem NATO saveza na istok te mogućnost ulaska Ukrajine u NATO savez Rusiji stvara prijetnju te ugrožava sigurnost i stabilnost njezinog cjelokupnog teritorija. Stoga destabilizacija istočne Ukrajine a posebice aneksija Krima te ogromna značajnost ruske pomorske baze Sevastopolj na Crnom moru ima za cilj očuvanje vojne nadmoći Rusije na tom području. Ruska flota na Crnom moru za Putina znači direktan pristup svim važnim transportnim putevima koji su od velike ekonomske značajnosti.

S druge strane NATO, nakon izbijanja ukrajinskog sukoba i prijetnje Rusije, jača svoju pomorsku nazočnost u Crnom moru čime prolongira svoju politiku očuvanja stabilnosti i napretka. Kako Ukrajina zbog niza okolnosti

formalno još dugo neće postati članica NATO saveza, ukrajinski sukob SAD želi iskoristi za povećanje vojno-pomorskih efektiva NATO saveza u Crnom moru kroz svoje tamošnje članice. Time NATO-va proturaketna obrana ugrožava sigurnost Rusije a Rusija se boji ukrajinskog saveza sa NATO savezom i mogućnosti kontrole nad Krimom te kontrolom cijelog Crnog mora. Vukadinović (2015: 186) smatra da „Izgrađivanjem novih, sve ubojitijih raketnih sistema ostvarivala se i dokazivala ne samo vojna već i ukupna političko-psihološka i društvena prednost jednog bloka nad drugim“.

Slika 6: NATO formira flotu u Crnom moru

Izvor: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/nato-formira-flotu-u-crnom-moru-planovi-prepuni-rizika.html?alphabet=I>, 15.02.2018.

Tenzije koje su se stvorile krizom u Ukrajini preselile su se i sjevernije, točnije na baltičke države što je rezultiralo strahom od mogućeg ponavljanja scenarija i na tom području. Stoga sveopća mobilizacija NATO trupa usmjeravanjem na područje Baltika i Poljske, kako bi se prikazala spremnost i suradnja svih njenih članica, ukazuje na moguću bojazan novog konflikta sa Rusijom. Pravi razlog znatnog pojačanja NATO-a na teritoriju baltičkih zemalja ima političku pozadinu. Takav potez doprinosi euroatlantskoj integraciji, jer demonstrira spremnost vodećih država Saveza da djeluju udruženim

snagama. (URL: https://hr.rbth.com/opinion/2016/05/10/nove-trupe-nato-a-na-baltiku_591629, 18.02.2018.)

Odnos Rusije sa nekim od država Višegradske skupine posebice Poljske i Mađarske, zbog povijesnih, ekonomskih, geopolitičkih interesa i politike u tim zemljama, su različiti. Poljska otkada je postala demokratski orijentirana gleda sebe kao naciju koja vodi borbu protiv ruskog utjecaja u istočnoj Europi. Zbog straha od ruske invazije, Poljska je jedna od nekoliko zemalja u regiji koja je svoju vojsku potpuno modernizirala i reformirala prema NATO standardima. (Vukadinović i ostali, 2017: 15). Poljska unutar NATO saveza predvodi struju koja jako želi nastavak širenja saveza dalje i dublje na istok. S druge strane mađarski odnosi sa Rusijom su u zadnjem desetljeću značajno poboljšali zbog ekonomskih veza i ovisnosti o ruskom ulju i plinu i zbog ovisnosti o ruskoj vojnoj opremi. (Vukadinović i ostali, 2017: 13). Mađarska se stoga ekonomski oslanja na istok i na Rusku Federaciju, ne toliko jer to želi već zbog potrebe i položaja u kojemu se nalazi.

Begović (2014: 60) smatra da „Europski mir i europska stabilnost ponovno mogu biti ugroženi rizicima koje nose ratovi u Ukrajini, Iranu, Siriji i Iraku, a koji posebno ugrožavaju stabilnost ionako nestabilnih država Zapadnog Balkana, dakle država republika bivše Jugoslavije“. Ruski je utjecaj tradicionalno jak u Srbiji, te također u Crnoj Gori i Republici Srpskoj. U Srbiji ruske kompanije moderniziraju srpsku željeznicu, dok je u Crnoj Gori trećina tvrtki u ruskom vlasništvu. Rusija koristi priliku što Europska Unija, posebno nakon ekonomske krize, nema snage primiti nove države članice, te su zemlje Zapadnog Balkana još daleko od ulaska u EU i u NATO. Također, Rusija koristi unutarnje nestabilnosti u tim zemljama, u kojima vlada nedostatak demokratskih principa vladavine. Može se reći kako Zapadni Balkan ponovno postaje rusko igralište i prostor za razne manevre, dok Rusija ne želi da zemlje Zapadnog Balkana uđu u EU, još manje u NATO, te im svojim uplitanjem Moskva otežava procese. (Begović, 2014: 60).

Predviđanja oko novih eskalacija sukoba na području istočne Europe, ukoliko do njih dođe, biti će vidljivi u sferi događanja kroz „hibridni rat“. Sve

novije vojne akcije donekle su povezane sa takvim načinom ratovanja. Da znamo o čemu se tu točno radi moramo definirati elemente koji ga karakteriziraju, a to su:

- raspoređivanje vojnika na stranom teritoriju bez vojnih opreme ili oznaka,
- provođenje napada na neprijateljske informacijske sustave putem interneta i uz pomoć sredstava informatičke tehnologije,
- korištenjem nuklearnih, bioloških i kemijskih eksplozivnih naprava,
- provođenjem lažnih kampanji, manipuliranjem putem propagande kojima se šire dezinformacije.

Najnoviji primjer hibridnog ratovanja vidjeli smo u Ukrajini, prvo putem manipuliranja nacijom a nakon toga i raspoređivanjem strane vojske bez nacionalnih obilježja. Taj ruski izum mogao bi biti korišten i u budućnosti protiv članica NATO saveza na području Baltika ili istočne Europe. (Apetroe, 2016: 98).

Znamo da sve tenzije između naroda dolaze zbog nesigurnosti opskrbe energetske sustavom o čemu najviše ovisi ekonomsko i sigurnosno stanje u nekoj državi. Neovisnost bivših sovjetskih država o ruskom plinu i nafti promijenilo bi u budućnosti percepciju gledanja njihovih stanovnika i vodećih tijela čime bi se prestalo razmišljati o nacionalnoj sigurnosti i okrenulo se k boljitku svih segmenata općeg sustava u tim državama. Stoga uz NATO akcije potrebno je uključivanje i unapređenje te definiranje jasnog stajališta energetske politike Europske Unije. Rusija koja svojim strateškim položajem povezuje Europu i Aziju, postat će jedna od najvažnijih geopolitičkih centara, zbog svoje vanjske politike i svog približavanja Kini, Indiji, Pakistanu i nekim islamskim zemljama pružit će opsežnu potporu za obradu i transport energetske resursa. (Bichir, 2012: 21).

5.2. Uloga NATO-a u daljnjem održavanju stabilnosti

NATO je daleko najznačajnija vojna organizacija, isključivo fokusirana na nenasilno rješavanje problema, koja je kroz sedamdeset godina opstala kako bi zaštitila svijet od vojnih prijetnji. Njezina zadaća i dalje ostaje ista – očuvanje mira u svijeta sa daljnjim širenjem i uspostavom prijateljskih odnosa sa svim državama koje su spremne sudjelovati u rješavanju konflikata. Neosporna je činjenica da NATO sve svoje misije diljem svijeta smatra opravdanim. Akcije u kojim sudjeluje doprinose očuvanju mira i stabilnosti izvršavajući time pravdu gdje je potrebna pomažući tako ugroženim državama i stanovništvu. Kao jedina supersila i u svim aspektima najmoćnija članica saveza, SAD, usprkos ravnopravnosti svih punopravnih članica, pronalazi adekvatne načine da ponekad NATO usmjeri u smjeru sukladnom američkoj vanjskopolitičkoj akciji.

Osnovni ciljevi i zadaća postojanja NATO-a ostaju u skladu, unatoč stalnim globalnim promjenama, a to su:

- uspostava mira i stabilnosti,
- stvaranje partnerstva i novih proširenja,
- sprečavanje sukoba i upravljanje krizama,
- borba protiv terorizma,
- pružanje humanitarne pomoći,
- zaštita ljudi,
- očuvanje transatlantske veze,
- razvijanje i očuvanje sigurnosti i identiteta unutar saveza,
- održavanje učinkovitih vojnih potencijala,
- kontrola naoružanja, razoružanje i neširenje oružja za masovno uništenje.
- stalna borba protiv novih opasnosti.

NATO čine ekonomski najrazvijenije zemlje svijeta osiguravajući time njegov opstanak i stvarajući tako mogućnost daljnjeg širenja i jačanja odnosa sa svim članicama i zemljama partnerima. U budućnosti se može očekivati od NATO-a još bliža saradnja sa Rusijom, Kinom i Indijom u cilju rješavanja konflikata i problema u svijetu. Zbližavanje Afričkih zemalja sa NATO-m u cilju osiguranja trajne stabilnosti među Afričkim zemljama sve je izvjesnija i jedina moguća varijanta kad se uzmu u obzir problemi sa kojima se ovaj kontinent susreće.

Stabilnost NATO-a sagledava se prvo kroz sustav regionalne sigurnosti i regionalne sigurnosne organizacije koje ih održavaju i koje u njima djeluju. Na toj razini, povezivanjem s regionalnim sigurnosnim organizacijama i razvijanjem sustava regionalne sigurnosti, NATO može postići najveći uspjeh i izgradnji sigurnosti svojih članica, ali i partnera. Mogućnosti da članicama NATO-a postanu države kao što su Izrael, Japan, Australija, možda i Novi Zeland, značile bi da NATO potpuno izlazi iz regionalnih okvira i postaje spona za povezivanje sustava regionalne sigurnosti, možda čak i u pokušaju izgradnje globalne (iako dakako ne potpune) sigurnosti za države koje su saveznice SAD-a u strateški bitnim dijelovima svijeta. (Kurečić, 2014: 72).

Nakon ukrajinske krize i nastale krize na Baltiku, vidljiva je promijenjena uloga NATO-a, ponajprije zbog prijetnje oko eskalacije novih sukoba i sve češćim pokazivanjem Ruske nadmoći na prostorima istočne Europe što kao posljedica dolazi do obustave daljnjeg širenja saveza. NATO zbog trenutačnih napetosti i tenzija sa Rusijom izbjegava svu daljnju propagandu kako bi strateškim povlačenjem i daljnjim širenjem smanjio opasnost koja bi dovela do neželjenog sukoba. Najavom izlaska Velike Britanije iz EU i američke „oslabljenosti“ novoizabranim predsjednikom Trumpom zbog čijeg izbora mnogi čelnici država negoduju, dolazi do podijeljenosti i smanjenog utjecaja i pokazivanja volje za bitnim promjenama unutar saveza. NATO mora premostiti svoje unutarnje probleme te ojačati vanjsku politiku pokazivanjem nadmoći i opravdanost svojih ciljeva te time doprinijeti postizanju općeg očuvanja mira i stabilnosti na globalnoj razini.

6. ZAKLJUČAK

NATO je ojačao međunarodnu sigurnost te je imao i još uvijek ima važnu ulogu u međunarodnim odnosima i u reguliranju sigurnosti. Međutim, suvremena kretanja, posebno ona koja se odnose na kretanja između SAD-a i Europske unije, dovela su NATO u krizu te se sve više uočava kako ova organizacija mora napraviti brojne promjene da bi se održala i da bi imala učinak u svjetskom miru kakav je imala nakon Drugog svjetskog rata. Nesporno je da je suvremena ekonomska kriza te sve manja ulaganja u obranu dovela do brojnih problema unutar NATO saveza i time promijenila odnos snaga zapada Europe i SAD-a.

Hrvatska nacionalna sigurnost pod velikim je utjecajem međunarodne sigurnosti i sigurnosti u regiji, ali i situacije u Europskoj uniji i NATO-u. Naime, Hrvatska kao mala država nema bitan međunarodni utjecaj, a sigurnost u suvremenom svijetu u velikoj je mjeri pod utjecajem međunarodne politike i stanja u ekonomskim, društvenim, vojnim i drugim odnosima. Također, njezino članstvo u europskim sigurnosnim sustavima utječe na sigurnost od terorizma te se može govoriti da Hrvatska je, i kada je riječ o suvremenom terorizmu, pod velikim utjecajem međunarodnih kretanja i članstava u udruženjima i sigurnosnim sustavima.

Širenje NATO saveza je zaustavljeno ruskom reakcijom na svoje susjedne države, koja predstavljanjem svoje vojne i političke nadmoći dovodi do obustavljanja daljnjeg napretka u odnosima između dviju strana. Posljedica nedavnih događaja otežava daljnju suradnju, ponajprije zbog toga što Savez djeluje kao da nema zajedničku vanjsku politiku već pojedinačne odluke članica dovode do stvaranja tenzija i nepotrebnog otuđivanja. Strategijom te planiranjem, NATO može dovesti do pozitivnih političkih odnosa i što je bitnije ekonomskog napretka u daljnjoj suradnji između Amerike i Europe sa Rusijom i Kinom.

U Varaždinu,

Potpis:

7. LITERATURA

1. Apetroe A.C., (2016), Hybrid warfare: from “war during peace” to “neo-imperialist ambitions”. The case of russia, On-line Journal Modelling the New Europe Issue no. 21/2016. str. 97-128.
2. Badžim, J., (2008) Sigurnosno-obavještajne službe u demokratskom društvu – u povodu reforme sigurnosno-obavještajnog sustava u Republici Hrvatskoj, br.4. str. 1015-1053.
3. Begović M., (2014), NATO i Zapadni Balkan u uvjetima novih sigurnosnih izazova, 2014, Međunarodne studije, god. 14, br. 3-4, 2014, str. 57-67.
4. Belkin P., Mix D. E., Woehrel S., (2014), NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe. United States Congressional Research Service, str. 281-304.
5. Bichir E. C., (2012), Geopolitical Process in Eastern Europe after Iron Curtain – Energy Issues. A Sociological Perspective, Social Research Reports, 2012, vol. 21, pp. 5-22.
6. Collins, A., (2010), Suvremene sigurnosne studije, Zagreb: Politička kultura,
7. Forsber T., Herd G., (2015), Russia and NATO: from Windows of Opportunities to Closed Doors, Journal of Contemporary European Studies str. 41-57.
8. Klotz M., (2017), Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO’s and the EU’s Enlargement, Croatian International Relations Review (CIRR), XXIII (80) str. 259-287.
9. Kuko S., Kurečić P., (2013), Međuprostor EU-a, NATO-a i Rusije kao Rusosfera, Politička misao, god. 51. br. 2. str. 7-28.
10. Kurečić, P., (2011), Geopolitika i geoekonomija suvremenog NATO-a, Stajer graf, Zagreb

11. Kurečić, P., (2013) Utjecaj suvremene ekonomske krize na NATO. Zbornik radova 6. Međunarodne konferencije Dani kriznog upravljanja, Veleučilište Velika Gorica, str. 1326-1347.
12. Kurečić P., (2014), Različitost vizija o geopolitičkim i geostrateškim izazovima i ulozi NATO-a: izbor odgovora na izazove kao odrednica budućega karaktera i uspješnosti NATO-a, Međunarodne studije, god. 14, br. 2, 2014, str. 67-90.
13. Kurečić P., (2017), Croatian International Relations Review – CIRR, The “New Cold Warriors” and the “Pragmatics”: The Differences in Foreign Policy Attitudes towards Russia and the Eastern Partnership States among the NATO Member States from Central and South-Eastern Europe, XXXIII (80) str. 61-96.
14. Matika, D., Srblić, A., (2009), Nacionalna sigurnost i obrana Republike Hrvatske u Euroatlantskom kontekstu.
15. Middleton, R., (2006.), The Political Economy of Decline, Journal of Contemporary History, 41 (3) str. 573-586.
16. Tatalović, S., (2006), Nacionalna i međunarodna sigurnost, Zagreb: Politička kultura,
17. Vidušić E., (2011), NATO jučer, danas, sutra, Split, Naklada Bošković,
18. Vukadinović, R., Vukadinović Čehulić L., Božinović D., (2007) NATO Euroatlantska integracija, Topical, Zagreb
19. Vukadinović Č.L., (2015), NATO i Ruska Federacija: od pokušaja funkcionalne suradnje do novih tenzija, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu Politička misao, god. 52, br. 2, 2015, str. 181-205.
20. Vukadinović Č. L., Begović M., Jušić L., (2017), Croatian International Relations Review – CIRR, NATO in Europe: Between Weak European Allies and Strong Influence of Russian Federation, str. 5-32.

INTERNETSKI IZVORI

1. Države članice saveza. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/drzave-clanice-saveza/>, 12.01.2018.
2. O NATO-u. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 12.01.2018.
3. NATO. Dostupno na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_117757.htm?selectedLocale=en, 14.01.2018.
4. I dio: Uvod u Savez. Dostupno na: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf>, 15.01.2018.
5. I dio: Uvod u Savez. Dostupno na: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf>, 15.01.2018.
6. II dio: Uvod u Savez. Dostupno na: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/Part2.pdf>, 16.01.2018.
7. O NATO-u. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 17.01.2018.
8. O NATO-u. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 20.01.2018.
9. O NATO-u. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/>, 22.01.2018.
10. Proširenja NATO saveza u Europi. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/NATO#/media/File:History_of_NATO_enlargement.svg, 15.01.2018.

11. Kako su Sovjeti planirali invaziju Jugoslavije. Dostupno na:
<https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kako-su-sovjeti-planirali-invaziju-jugoslavije/x9yz8y1>, 15.01.2018.
12. Formiran Varšavski pakt kao protuteža NATO-u - 1955. Dostupno na:
<http://povijest.hr/nadanasnjidan/formiran-varsavski-pakt-kao-protuteza-nato-u-1955/>, 25.01.2018.
13. Rusija će 2018. iz svog energetskeg sustava isključiti baltičke zemlje. Dostupno na: <https://www.logicno.com/politika/rusija-ce-2018-iz-svog-energetskeg-sustava-iskljuciti-balticke-zemlje.html>, 13.02.2018.)
14. 25 godina Višegradske grupe bez Hrvatske. Dostupno na:
<http://novipogledi.hr/analize/25-godina-visegradske-grupe-bez-hrvatske/>, 16.02.2018.)
15. Višegradska skupina danas snažnija nego ikad. Dostupno na:
<http://priznajem.hr/novosti/svijet/visegradska-skupina-danas-snaznija-ikad/>, 16.02.2018.
16. Višegradska skupina – kulturno i geografsko okruženje kojem se Hrvatska treba pridružiti. Dostupno na: <https://narod.hr/eu/visegradska-skupina-kulturno-i-geografsko-okruzenje-kojem-se-hrvatska-treba-pridruziti>, 17.02.2018.
17. Nove trupe NATO-a na Baltiku. Dostupno na:
https://hr.rbth.com/opinion/2016/05/10/nove-trupe-nato-a-na-baltiku_591629, 18.02.2018.

POPIS SLIKA

Slika 1: Proširenja NATO saveza u Europi, str. 6.

Slika 2: Podjela Europe za vrijeme Hladnog rata, str. 26.

Slika 3 : Zemlje Višegradske skupine, str. 32.

Slika 4: Teritorij Ukrajine – aneksija Krima i nastanak Novorusije, str. 35.

Slika 5: Prikaz Kalinjingradske oblasti, str. 37.

Slika 6: NATO formira flotu u Crnom moru, str. 42.

POPIS TABLICA

Tablica 1: Izdvajanja za obranu najvažnijih članica NATO-a u % BDP-a za godine 1950., 1960., 1970., 1980., 1990., 2000. i planirana izdvajanja za 2010. g., str. 15.

Tablica 2: Snage i sredstva VP i NATO-a, str. 27.

Tablica 3: Podaci o obrani (Višegradska skupina), str. 31.

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Gordan Peradin (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom NATO - Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:

(upisati ime i prezime)

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Gordan Peradin (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom NATO - Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:

(upisati ime i prezime)

(vlastoručni potpis)